

Vereniging voor Natuur-
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: Wil Heemskerck

de Strandloper

56^e jaargang • nummer 3 september 2024

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

G.J.A. de Croock (Gab), voorzitter, Marinus Poststraat 26, 2235 XE Valkenburg ZH 0641462765
voorzitter@strandloper.nl

H. Oltheten (Hanneke), secretaris, Bronckhorststraat 67, 2201 KV Noordwijk 0612469065
secretaris@strandloper.nl

R.F.M. Sluijs (Robert), penningmeester, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

A. Marijnīs (Annelies), 071-4025425

A.C. de Willigen-Lindhout (Annet), Wilhelminastraat 30 2201KC Noordwijk annetdewilligen@live.nl

J. Scholten (Johan), Kerkstraat 64, 2211 RL Noordwijkerhout jenjscholten@ziggo.nl

R. Jansson (Rob), Duinschooten 12 B133, 2211ZC Noordwijkerhout 0651066081

rob_jansson@hotmail.com

Ledenadministratie

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een verzoek tot contributiebetaling meegestuurd.

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: R.F.M. Sluijs, 0647114354, penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage: 610 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, G. Hageman, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Homepage vereniging: <https://www.strandloper.nl>

Het laatstverschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website en in te zien op natuurtijdschriften.nl

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilver schoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres:

janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de activiteitenagenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

ISSN: 2589-2762 print

ISSN: 2589-2770 online

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 56e jaargang nummer 4: zondag 10 november 2024

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Inhoud:

Voorplaat: Kleine Vuurvlinder, <i>Wil Heemskerk</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>Bestuur</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen, <i>Hanneke Oltheten en Gab de Croock</i>	pag. 7
Excursieverslagen	pag. 8
Torenavalken Westeinde: Wat ging er mis?, <i>George Hageman</i>	pag. 12
Water in de duinen, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 14
Galerie, <i>Maaike Verkade</i>	pag. 18
Het mengpaar Chinese Knobelgans met Brandgans bij Voorhout, <i>Bram Langeveld en Trudy Langeveld</i>	pag. 20
Nationaal Landschap Winterswijk, onderschatte regio voor de natuurliefhebber, <i>Leo Schaap</i>	pag. 23
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 27
<ul style="list-style-type: none">• Bram Langeveld 2024. Fascinerende fossielen. Van dinosaurus tot reuzenalk: 50 verdwenen werelden.• J.T. Lumeij, D.A. Jonkers & J.J.H.G.D. Karelse 2008. Beter één vogel in de hand . . .	
Waarnemingen april, mei, juni 2024, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 29

Bij de voorplaat:

Kleine Vuurvlinder

Foto: Wil Heemskerk

Bij het zien van de Kleine Vuurvlinder weet je meteen om welke soort het gaat. Mannetje en vrouwtje zijn vrijwel aan elkaar gelijk wat grootte en kleur betreft en bovendien spreiden ze snel hun vleugels als de zon doorbreekt. De prachtige tekening met oranje en zwart maken de determinatie dan tot een fluitje van een cent. Wel iets anders dan bij groepen als blauwtjes, dikkopjes, parelmoervlinders en zandogjes! Kleine Vuurvlinders zijn vrijwel overal in ons land te zien, maar toch vooral in gebieden met zandgrond zoals de duinen en provincies als Gelderland (Veluwe), Utrecht (Heuvelrug), Drenthe, Overijssel, Limburg en Noord-Brabant. Dat heeft te maken met de sterke voorkeur voor Schapenzuring om daarop de eitjes af te zetten. Bij afwezigheid van deze soort wordt regelmatig genoeg genomen met een andere zuringsoort zoals de Veldzuring. Schapenzuring is in onze duinen op veel plaatsen te vinden, met name in droge gebieden als het Vogelenveld in de AW-duinen. De eitjes worden afgezet aan de randen van de zuringblaadjes. De groene rupsjes die hooguit een lengte van 15 mm bereiken, vreten een dun laagje van de onderzijde van het zuringblad weg. Dat blad wordt hierdoor doorzichtig, waardoor de aanwezigheid van die rupsjes kan worden vastgesteld. De rupsjes overwinteren in halfvolgroeide toestand in de strooisellaag. In het voorjaar verpoppen ze zich, waarna eind april de nieuwe vlinders verschijnen.

Kleine Vuurvlinders zijn te zien van eind april tot in oktober. Dat komt niet omdat deze vlindertjes vele maanden oud worden, maar door het optreden van drie generaties gedurende het zomerhalfjaar. Evenals bij andere soorten met meerdere generaties is in juni sprake van een duidelijke 'dip'.

Bij deze soort zijn wel 100 plantensoorten vastgesteld als voedselplant. Bij die plantensoorten zijn ook veel tuinplanten. Vandaar dat velen deze soort wel kennen. Dat deze vlinder opvalt, komt niet alleen door de opvallende kleur. Ook het gedrag valt vaak op. Het gaat daarbij om mannetjes die een territorium verdedigen. Andere mannetjes worden verjaagd en vrouwtjes worden gevolgd om er mee te paren.

Op de foto bezoekt een Kleine Vuurvlinder het Duinkruiskruid, een talrijke soort in de droge duinen. Zolang er in onze duinen nog Schapenzuring en Duinkruiskruid groeit, zal de Kleine Vuurvlinder op zomerse duinwandelingen zelden ontbreken.

Jelle van Dijk

Activiteitenagenda najaar 2024

Inloopochtenden

Iedere 1e zaterdagochtend van de maand van 10.00 tot 12.00 in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20, Noordwijk:

Zaterdag 5 oktober

Zaterdag 2 november

Zaterdag 7 december

Inloopochtend - foto: Mariska de Graaff

Jeugd natuurclub

De activiteiten van de Jeugd natuurclub zijn bestemd voor kinderen van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. Je hoeft geen lid te zijn. Deelnemen is mogelijk na aanmelden via het e-mailadres: jeugd natuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groeps grootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf! Tijdens de activiteiten worden soms foto's gemaakt, bedoeld voor publicatie op de website of in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft dat uw kind herkenbaar in beeld komt, gaarne melden aan de fotograaf.

Paddenstoelenexcursie

Zaterdagochtend 5 oktober van 10.00 – 11.30 uur

Startpunt: Parkeerterrein van Leeuwenhorst aan de Gooweg

Weet je wat paddenstoelen zijn? Het zijn vruchten ... maar waarvan? Nee, niet om te eten, nou ja; soms wel. Hoe het precies zit gaat natuurgids Arie Dwarswaard je vertellen. Paddenstoelen hebben soms hele gekke namen, zoals Varkensoor of Heksenboter. En heb je de stinkzwam wel

Heksenboter - foto: Wil Heemskerk

eens geroken? Loop met ons door het Leeuwenhorstbos en laat je verrassen door de vele paddenstoelen. Als je een spiegelkje meeneemt, dan kun je zien hoe ze onder hun hoedje er uitzien.

Herfstnatuurspel 2024 - Speuren naar Sporen

Herfstnatuurspel 2023 - foto: Piet Broekhof

Woensdagmiddag 30 oktober in het Leeuwenhorstbos
Tussen 13.00 uur en 14.30 uur kunt u uw deelnameformulier ophalen en starten. U heeft dan tot 16.00 uur de tijd voor deze natuurspeurtocht. De start is bij de ingang aan het Westeinde, tegenover Dijk en Burg. U kunt parkeren op het weiland bij de ingang achter de aanmeldingspost. Gebruik voor navigatie: Westeinde 79 Noordwijkerhout

Deelname aan het Herfstnatuurspel is gratis en geschikt voor kinderen vanaf 5 jaar. Ouders en grootouders zijn uiteraard ook van harte welkom om samen met hun kinderen de juiste antwoorden te noteren en de opdrachten uit te voeren. Het thema van deze editie is 'Speuren naar sporen'. In tegenstelling tot de andere activiteiten van onze vereniging hoeft men zich voor het Herfstnatuurspel niet vooraf aan te melden.

Struinen door de duinen

Zaterdag 9 november

Tijd: 10.00 – 11.30 uur

Verzamelpunt: ingang Coepelduynen aan de Boerhaaveweg

Vos in de duinen - foto: Wil Heemskerk

In het duin is veel te beleven en te ontdekken. Met Gab de Croock als gids gaan wij op zoek naar diersporen, planten, paddenstoelen en vogels. Met een beetje geluk

zien we een Ree of een Vos! Het is buiten het broedseizoen dus we mogen lekker dwarsdoor struinen. En dat gaan we doen ook! Ga mee en zie de bijzonderheden van dit mooie duingebied.

Educatieve werkgroep

Ook dit najaar wordt het Strandlopertje weer uitgedeeld in groep 6 van alle basisscholen in de gemeente Noordwijk. Annemarie Struive heeft Jaap Eisenga per 1 september opgevolgd als voorzitter van de educatieve werkgroep.

Excursies

Het algemene e-mailadres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is: excursies@strandloper.nl
Bij auto-excursies wordt ervan uitgegaan, dat de chauffeurs een inzittenden-verzekering hebben. Tijdens excursies worden vaak foto's gemaakt, die gepubliceerd worden op de website en in de Strandloper. Als u er bezwaar tegen heeft om herkenbaar in beeld te komen, wilt u dit dan aan de fotograaf melden?

Strandexcursie bij de Uitwatering - Katwijk

Zaterdag 28 September

Tijd: 08:30 – 10.30 uur

Plaats: vertrek vanaf parkeerterrein Noordduinen, Noordduinseweg in Katwijk aan Zee, op de hoek bij de KNRM-loods. (Let op: het is hier betaald parkeren).

Schelpen met gaatjes?? - foto: IVN Leiden

Vindt u ook wel eens schelpen met gaatjes? En heeft u zich wel eens afgevraagd hoe die mooie ronde gaatjes in de schelp gekomen zijn? Meer weten over het leven van de dieren die in zee leven en wanneer ze aanspoelen op het strand? Dat gaan we bekijken o.l.v. Ellen van der Niet bij de Uitwatering in Katwijk, de plaats waar zoet en zout water elkaar ontmoeten.

Opgeven per e-mail bij Frank-Peter Scheenstra:
excursies@strandloper.nl

Marker Wadden

Zondag 20 Oktober

Tijd: 08:00 - 16:00/17:00 uur

Plaats: vertrek vanaf de parkeerplaats Duinwetering.

We rijden naar Lelystad om de boot van 10:00 uur te nemen naar de Marker Wadden, een nieuw stukje Nederland; we nemen de boot weer terug van 14:00 uur. Een ieder koopt zelf een ticket voor de boot, de kosten zijn €25.50, leden van Natuurmonumenten betalen €20.50. Te bestellen via de website

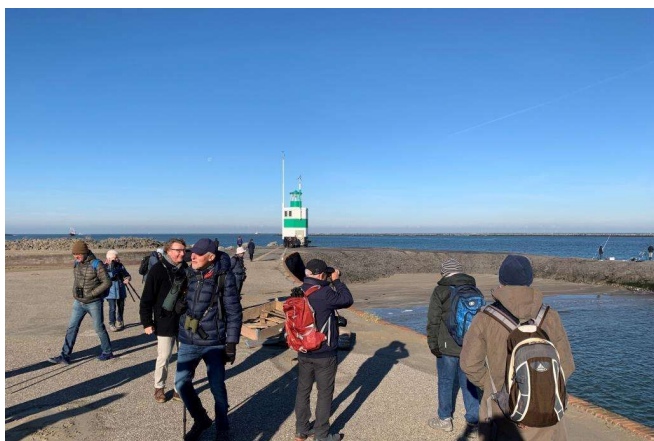
Natuurmonumenten/markewadden. Wilt u genieten van de rust, de vogels en de nieuwe natuur, ga dan gezellig met ons mee. NB: Let wel, bij slecht weer kan het ticket niet omgeboekt worden, zie voor verdere informatie de website van de Marker Wadden.

Contactpersoon voor deze excursie is Dini Thibaudier en graag aanmelden via excursies@strandloper.nl

Marker Wadden - foto: Natuurmonumenten

Zuidpier van IJmuiden - foto: George Hageman

Pier van IJmuiden

Zaterdag 16 November

Tijd: 08:00 - 13:00 uur Plaats: vertrek vanaf de parkeerplaats Duinwetering. We gaan vogels kijken op de zuidpier van IJmuiden, de zeevogelhotspot bij uitstek. Er zijn altijd wel zeevogels te zien, Jan Van Gent, wat duikers, steltlopers. Als de pier door te veel wind is afgesloten, doen we later in de maand een nieuwe poging. Contactpersoon voor deze excursie is Jos Zonneveld en graag opgeven via excursies@strandloper.nl

Kwade Hoek bij Stellendam

Zaterdag 28 December

Tijd: 08:00 tot 16:00 uur. Plaats: vertrek vanaf de parkeerplaats Duinwetering. We gaan een flinke wandeling maken. De Kwade Hoek is een natuurgebied ten noordoosten van Goedereede. Het maakt deel uit van de Duinen van Goeree, een natuurgebied op Goeree-Overflakkee. We hopen daar te kunnen genieten van steltlopers, misschien overwinteraars zoals IJsgors, Sneeuwgorst, Slechtvalk. We laten ons verrassen in een voor ons nieuw gebied. Contactpersoon voor deze excursie is Johan Scholten en opgeven via excursies@strandloper.nl

Kwade Hoek Goeree-Overflakkee - foto: Natuurmonumenten

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maanden in het voorjaar en in het najaar vindt er een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20 Noordwijk. Voor de lezingen geldt: de toegang is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol. Reserveren is niet mogelijk, dus kom op tijd.

Vrijdag 27 september

Michel Kuijpers over Steenuilen en Kerkuilen

Michel Kuijpers is voor Zuid-Holland coördinator van STONE (Steenuil Overleg Nederland) en de Kerkuilenwerkgroep Nederland. Hij vertelt over de uilen in onze omgeving, met de nadruk op de Kerkuil en de Steenuil.

De werkgroepen zorgen vooral voor nestgelegenheid door

Steenuil bij nestkast - foto: Michel Kuijpers

het ophangen en onderhouden van nestkasten, maar geven ook advies aan grondeigenaren, overheden en andere instanties over hoe de leefomgeving voor de uilen optimaal ingericht en behouden kan blijven.

Michel doet al ruim 20 jaar onderzoek en beschermingswerk voor de Steenuil in Midden-Delfland. Ook over de Kerkuil kan hij veel vertellen en al uw vragen beantwoorden.

Tijdens de lezing zijn veel mooie foto's van uilen te zien, en krijgt u alles te horen over hun leefgebied, voedselkeuze, gewoonten, maar ook de problemen waar de uilen mee te maken hebben. Ook is er ruim de gelegenheid tot het stellen van vragen.

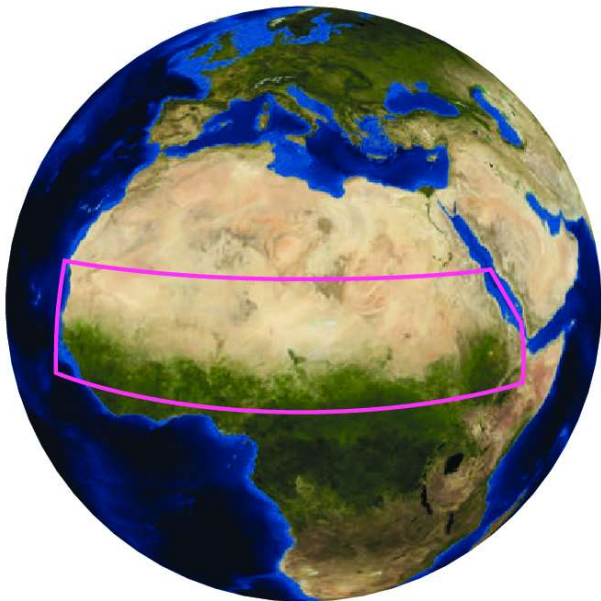
Een avond over deze fascinerende vogels die u niet vaak ziet, maar die wel behoren tot de mooiste vogels in onze nabije omgeving.

Vrijdag 25 oktober

Leo Swarts over de Sahel

Is er nog toekomst voor de Afrikagangers onder onze trekvogels?

De Sahel: onderzoeksgebied van Leo Swarts

Veertig procent van onze vogels brengt de winter door in Afrika. Een groot deel van deze trekvogels is de afgelopen halve eeuw sterk afgenomen. Ligt de oorzaak van die afname in Afrika waar de vogels het grootste deel van het jaar doorbrengen? Onder de soorten die zijn afgenomen, zijn vogels die in Afrika op de grond foerageren (bijv. Tapuit, Zomertortel), zich in bomen ophouden (bijv. Gekraagde Roodstaart, Grasmus) of zich concentreren in grote moerasgebieden (bijv. Zomertaling, Grutto). Nemen deze soorten zo af omdat hun Afrikaanse leefgebieden zijn aangetast? En zo ja, wat moeten we dan vrezen voor de toekomst? Veel vragen! Ik ga proberen om die vragen te beantwoorden en beperk me daarbij tot de Sahel waar het merendeel van de Afrikagangers overwintert. De Sahel is een brede overgangszone tussen de Saharawoestijn in het noorden en de tropische bossen in het zuiden, een immens groot gebied van 10 miljoen km², even groot als het hele Europese continent.

Vrijdag 20 november - de geplande lezing van Dirk van Stralen over de Zeearend kan helaas niet doorgaan. Er wordt nog naar een vervangende lezing gezocht. Dit zal op de website gepubliceerd worden.

Bestuursmededelingen

Ondanks dat er in het afgelopen kwartaal maar één bestuursvergadering is geweest, is er toch wel het een en ander gebeurd.

Financiën

Robert Sluijs, onze penningmeester, is voor langere tijd wegens vakantie afwezig. Gab de Croock, de voorzitter, neemt tijdens zijn afwezigheid de taak van penningmeester over. Daar heeft hij het de afgelopen twee maanden wel druk mee gehad. Vele leden hebben inmiddels gehoor gegeven aan het betaalverzoek voor de contributie voor 2024, wat met Strandloper 2024-02 meegestuurd was. Voor diegenen die nog niet betaald hebben, bij deze de oproep om het alsnog te doen. Volgend jaar willen wij overgaan naar een automatische incasso. Deze zal met Strandloper 2024-04 meegestuurd worden. De drukkosten van de Strandloper zijn de afgelopen jaren behoorlijk gestegen. Een van de mogelijkheden om de kosten te drukken is minder Strandlopers drukken. Bij deze de oproep om, als je de Strandloper net zo lief digitaal leest, dit door te geven aan de penningmeester (penningmeester@strandloper.nl). Voor diegenen die verkocht zijn aan de gedrukte versie: deze zal zeker blijven bestaan!

Convenant Golfclub

Stichting Duinbehoud en de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk hebben een convenant met de Noordwijkse Golfclub ondertekend. Het gaat om een

gecombineerd plan voor de renovatie van de golfbaan en het herstel van de natuur. Staatsbosbeheer, de eigenaar van het duingebied, staat ook achter het plan. In de lokale media (Bollenstreekomroep, Leidsch Dagblad, Noordwijker) is hier uitgebreid aandacht aan besteed.

Noordwijkse Golfclub - foto: Duijnbehoud

Herinrichting Langeveld

Zuid-Hollands Landschap heeft een informatiebijeenkomst georganiseerd over de herinrichtingsplannen van het Langeveld waar, naast de VNVN, onder andere ook Stichting Duinbehoud en Waternet bij aanwezig waren. Wij kregen ruimschoots de gelegenheid om input te leveren op de plannen. Als alles volgens plan verloopt, zullen de werkzaamheden dit najaar beginnen.

1000 leden actie

Wij blijven actief bezig met het werven van leden. Zo heeft in de laatste aflevering van Leef! een artikel over de VNVN gestaan, inclusief een kleurplaat. Bij iedere activiteit worden folders uitgedeeld en op de website staat op de startpagina een Winterkoning die uitnodigt om met één druk op de knop lid te worden.

Jan Verwey Gierzwaluw- en Huismusfonds

Dankzij Hein Verkade heeft de VNVN een schenking gekregen. De bedoeling is om dit geld te gaan besteden aan educatiemateriaal en aan nestkasten voor de Gierzwaluw en de Huismus, vandaar de naam Jan Verwey Gierzwaluw- en Huismusfonds. Het plan hiervoor moet nog verder uitgewerkt worden. Meer hierover in de volgende Strandloper.

Verslag excursies

Lentevreugd Wassenaar

Dini Thibaudier: Op zondag 26 mei om 8.15 uur starten we met in totaal 12 deelnemers met de excursie op Lentevreugd. Er was een klein zonnetje, nagenoeg geen wind en aangename temperaturen.

Op het parkeerterrein worden we al begroet door de Kleine Karekiet en de Cetti's Zanger.

Langs het meanderende duinrel werden direct de eerste orchideeën gespot, waarschijnlijk de Rietorchis en de Steenrode orchis. Ook was langs de oever de Stijve ogentroost, de Kleine klaver en de Grote ratelaar volop te zien. Omdat de Grote ratelaar parasiteert op gras is dit een welkome plant voor o.a. de orchidee, hij zorgt ervoor dat de vegetatiestructuur meer open wordt en hierdoor ruimte biedt voor andere planten.

Langs de kastanjabomen liepen we verder richting uitkijkpost. We zagen de Grasmus. Het vrouwtje Bruine Kiekendief scheerde langs. De Buizerd was gedurende de wandeling steeds wel ergens boven de bomentoppen te zien en af en toe te horen.

De Gele lis, de Gele dotterbloem en ook de Gele grote ratelaar geven een mooi sfeerbeeld weer van het verlaagde (natte duinvallei) gebied, waarin naast de Kievit ook de Krakeend te zien viel.

De Blauwborst werd ook kort waargenomen, meer helaas niet goed genoeg voor een fotomomentje.

Op de uitkijkpost heb je een mooi uitzicht over het moerasgedeelte van Lentevreugd. In het moeras zaten o.a. de Rietgors, de Rietzanger, de Snor, Grote Zilverreiger en Blauwe Reiger. De Grote Zilverreiger werd ook nabij de

grote plas waargenomen en die werd opeens vergezeld door een neerdalende Lepelaar. Ook zwom de Meerkoet en de Krakeend rond.

We gingen verder met de wandeling. In de verte werd de Sprinkhaanzanger gehoord. Verder nog de Nachtegaal. Er vlogen nog twee Ooievaars over. De Grasmussen en de Graspiepers lieten zich graag zien met hun prachtige baltsvluchten.

Links en rechts van het pad hielden zich de Schotse hooglanders op met veel jonge kalveren, duidelijk gewend aan de langslappende mensen.

Bij het elzenbosje stonden de Koniks. In dit oorspronkelijke geriefbos zagen we en hoorden we nog Putters rondvliegen. Verderop liet de Roodborsttapuit zich prachtig zien vanuit een struiktopje.

Tijdens de koffiestop vloog een Putter steeds heen en weer. Mogelijk dat er een nest in een van de struiken zat. Ook de Pimpelmees werd daar gezien.

Richting duinen, daar waar er kortgeleden nog grond is afgeplagd zodat er weer een stuk natte duinvallei kan ontstaan, scharrelden Kleine Plevieren rond en ook de Gele Kwikstaart werd er gezien.

Verderop in een van de wat hogere struiken was het een drukte met diverse soorten vogels, Kneu, Grasmus, Tuinfluiter, Graspieper, Rietzanger, Putter.

Ook werd de Spotvogel met zijn kenmerkende bad-eenden geluid gehoord en die liet zich na veel geduld toch nog heel even zien.

Het laag struikgewas bleek na wat raadplegingen de Sleedoorn te zijn en de (Gewone) smeerwortel stond er

prachtig bij.

Terwijl we weer verder liepen werd de Bosrietzanger gehoord en vanuit de struiken nog het mitrailleur geluidje van de Braamsluiper.

Weer terug bij de grote plas vlogen boven ons hoofd o.a. de Gier- en Boerenzwaluwen.

Langs het pad terug naar de parkeerplaats zagen we nog een aantal Kauwen en cirkelend rondom de boomtoppen van de kastanjabomen een paar Zwarte Kraaien. Uiteindelijk werden er meer dan 50 soorten vogels geteld.

Grote Zilverreiger - foto: Gab de Croock

Berkheide

Frank-Peter Scheenstra: Zaterdag 15 juni kwam het 's ochtends vroeg met bakken uit de hemel, maar de buienradar voorspelde dat het om 9:00 uur droog zou worden. Alle deelnemers werden benaderd dat we een uurtje later zouden vertrekken. Dit was niet voor niets, want toen we met z'n twaalfen bij hotel Duinoord het duin introkken, begon de zon zelfs te schijnen en bleef het de hele ochtend droog.

Langs de mooie zilverkleurige Wegdistel en de Keizerskaars naar het eerste poeltje met Waterkers en Blauwe en Rode waterereprijs. De Boomleeuwerik zong er ook nog steeds lustig op los, wat Puttertjes zaten in de

Vleeskleurige orchis - foto: Frank-Peter Scheenstra

boom en de Fitis liet zijn liedje ook nog horen. Ook hier al verschillende soorten Rietorchissen en Vleeskleurige orchis te zien, welke we later op de 'Kalahari' nog veelvuldig zullen waarnemen. Deze naam werd vlak na het afgraven en -plaggen aan de toenmalige kale vlaktes gegeven. Nu zijn het echter voedselarme kalkmoerassen met een overvloedige zeldzame flora: heel veel exemplaren van de Moeraswespenorchis, Gewone vleugeltjesbloem en Stijve ogentroost. Hiertussen nog een Steenrode orchis. Van Staatsbosbeheer hadden we ontheffing om van de paden te gaan en midden in het zompige veld stond de eerste Parnassia mooi in bloei. Verderop de bijzondere Helblauwe kruisbladgentiaan. Iedereen speurde naar de grond op zoek naar bijzondere plantjes en daar stuitte we op een bijna bloeiende Zomerbitterling, ook de eerste voor iedereen dit jaar. Verder nog Kruipend stalkruid en Gewone brunel en bij de plas-drasvelden meer noordwaarts Gewone waternavel (de inheemse soort) en de Rode ogentroost, die andere bloemen heeft dan zijn stijve broertje.

Teruglopend over de droge zandduinen: Duinfakkelgras, Nachtsilene, Geel en Glad walstro, Akkervergeet-mijnietje en Teunisbloemen. Een rood veld van Veldzuring viel op en het verschil tussen de Hondroos en de Egelantier was mooi te zien: de eerste heeft meer gebogen takken en de bloemen van de laatste zijn dieper roze met een licht hart. Het Slangenkruid wordt hier niet door de Damherten opgegeten en kleurt dus mooi blauw. Weer bij de parkeerplaats nog een exemplaar van Gifsla, waarna we weer huiswaarts keerden terwijl we tegen elkaar zeiden, dat we toch weer geluk hadden met het weer.

Tiengemeten - foto: Mariska de Graaff

Tiengemeten - Nieuwendijk

Johan Scholten: Op zondag 14 juli zijn we met 19 mensen op pad geweest naar het eiland Tiengemeten in het Haringvliet. Bij aankomst op de parkeerplaats bij de pont voor de overtocht naar Tiengemeten werden we verwelkomd door Bruine Kiekendieven, een Middelste Zaagbek (vrouwje met 3 jongen) en de zang van een Kleine Karekiet. Op Tiengemeten hebben we de wintertalingroute van 6.5 km gelopen. Tijdens de excursie zijn tenminste 54 vogelsoorten waargenomen, waaronder de reeds gemelde Middelste Zaagbek met jongen, Baardman, Ringmus, Waterral, Dodaars, Bergeend met jongen en een Visarend; deze werd zowel in de ochtend als

Visarend - foto: Jos Zonneveld

later in de middag waargenomen. Ook werden er leuke planten gezien zoals: Kruisdistel (dit is geen distel maar een schermbloemige), Rode waterereprijs, Hopklaver met het puntje bovenaan het blad, Grote wederik, Gewone pastinaak, Dubbelkelk, Vijfvingerkruid, Kattendoorn, Rode ogentroost, Heelblaadjes, Moerasandoorn en de Grote kaardenbol. Aan het begin bij de pont zagen we de Azijnboom, een invasieve exoot. De Zandhommel werd ook gezien, deze soort is zeldzaam in Nederland. Na de herinrichting van Tiengemeten heeft de soort zich hier gevestigd.

Een deel van de groep ging nog op zoek naar de Sprinkhaanzanger, deze werd helaas niet waargenomen. Om 14.45 was de groep weer compleet voor de afvaart van 15.10 uur.

Solleveld – Den Haag

10 augustus 2024

Dini Thibaudier: Solleveld bevindt zich ter hoogte van de zandmotor nabij Monster. Voor de meeste van de 12 deelnemers was het een onbekend natuurgebied.

We startten bij het parkeerterrein van Ockenburgh en via het Hyacintebos bereikten we het kenmerkend deel van dit duingebied met de in bloei staande (struik)heide. Het gebied kleurde hierdoor direct al prachtig paars.

Solleveld is een duingebied met overwegend oud duin. De afzetting van jonge duinen heeft hier nauwelijks plaatsgevonden. Het oude duin is door de eeuwen heen steeds meer kalkarm geworden.

Struikheide - foto: Jelle van Dijk

Hierdoor heeft o.a. de heide zich hier goed kunnen ontwikkelen.

Een ander gevolg van het niet afzetten van de jonge hoge duinen is, dat de menselijke invloeden vrij direct onder de oppervlakte terug te vinden zijn.

De meeste van deze invloeden zijn niet direct zichtbaar, maar bij opgravingen zijn er nog voorwerpen van de vroege Middeleeuwen teruggevonden en ook een gedeelte van een Romeins dorp.

De menselijke invloeden die we wel tijdens de wandeling waar hebben kunnen nemen, zijn met name de (eiken)bomen, die in vroegere tijden voor hakhout waren geplant en de dennen voor de toepassing in de mijnbouw.

Solleveld is een waterwingebied en ook deze menselijke invloeden zijn terug te vinden door de infiltratieplassen en de winputten die door het gebied zichtbaar zijn. Rondom de grote plas, die via een kijkscherm goed te overzien viel, zit een kolonie Aalscholvers. Deze vogels vlogen af en aan. Duidelijk hoorbaar waren ook de bedelgeluiden van de nog aanwezige jonge Aalscholvers. In de infiltratieplas was nog een enkele Fuut te zien en in de struiken rondom de plas was ook nog een aantal Blauwe Reigers zichtbaar.

Kolonie Aalscholver Solleveld - foto: Jan Hendriks

De wandeling ging vervolgens verder langs het voor dit gebied typische “wallencomplex”. Op gelijke afstand van elkaar wisselen lagere en hogere gedeeltes elkaar af. De reden van aanleg van dit complex is nog niet achterhaald, maar gedacht wordt dat de jacht op dieren (konijnenwaranda) er mogelijk mee te maken heeft. Gedurende de wandeling door het gebied was de aanwezigheid van de Kleine parelmoervlinder opvallend. Verder zijn het Oranje zandoogje, Bruin blauwtje, Icarus blauwtje, Bruin zandoogje en Hooibeestje gezien. In de brandnetels werden de zwarte rupsen van de Dagpauwoog ontdekt en ook de nachtvlinder Hageheld werd gezien tussen de struiken.

De zwarte rupsen van de Dagpauwoog - foto: Jan Hendriks

Deze vlinder behoort tot een van de grootste soorten uit Europa.

Een gedeelte van de wandeling ging over de oude duinen die dus met name als kalkarm getypeerd kunnen worden. Maar wat dichterbij de zee toe werden planten van de kalkrijke bodem gezien, zoals de Duindoorn en Echte tijm. Ook in dit gedeelte is het vele regenwater langere tijd blijven staan en daardoor is er een groeiplaats van o.a. de Bleekgele droogbloem en de Gewone waternavel terug te vinden.

We verlieten het duingebied weer langs een gedeelte met Struikheide.

Waddenweekend Schiermonnikoog

6-7-8 September. Voor het verslag zie de website

Strandexcursie bij de Uitwatering - Katwijk,

Zaterdag 28 September. Voor het verslag zie de website.

Verslag Jeugd natuurclub

Kriebelbeestjes zoeken - foto: Annemarie Struive

Kriebelbeestjes in het bos

Op zaterdag 25 mei hebben 17 kinderen meegedaan aan de jeugdactiviteit 'Kriebelbeestjes'. De kinderen hebben

enthousiast naar bodemdieren gezocht in het Leeuwenhorstbos. Dit onder begeleiding van vier vrijwilligers, die gedoseerd vertelden over bodemdieren. Af en toe hadden we een buitje, maar dat mocht de pret niet drukken. We hebben veel Pissebedden en Regenwormen gevonden, en ook bijzondere diertjes als de Miljoenpoot. De kinderen kregen na afloop een stempelkaart en sticker. Bij een volle kaart krijgen ze een natuurscadeautje. Dit werd enthousiast ontvangen!

Slootjes-excursie

De Jeugd natuurclub heeft op zaterdagochtend 8 juni een heerlijke ochtend beleefd. Een gezellige groep van 20 kinderen ging o.l.v. Wim Kuijper enthousiast aan het vissen. Halverwege viel er nog even een flinke bui, maar verder waren de weersomstandigheden goed. En de vangst was ook prima: talloze Bootsmannetjes en Waterwantsen, de Poelslak, Vlokreeft en Zoetwaterpissebed. De Bloedzuiger trekt altijd wat extra aandacht. Een ouder ving, eigenlijk per ongeluk, de Grote spinnende watertor. Maar de kinderen vonden alle Rivierkreeften toch wel het allerspannendst. Helaas is deze soort enorm in opkomst. Volgens Wim is dit toch wel de reden dat we minder soorten waterdiertjes hebben gevangen dan voorgaande jaren. Zo is er dit keer geen enkele Watersalamander gevangen. Nadat we alle vangsten bewonderd en op naam gebracht hadden, werden alle emmers weer geleegd in de sloot.

Slootjes excursie - foto: Annet de Willigen

Torenvalken Westeinde: Wat ging er mis?

George Hageman

Man in de kast

Sinds we in 2020 op het Westeinde zijn gaan wonen, broeden er voor het vierde jaar Torenvalken in de kast aan de rand van onze tuin. De laatste drie seizoenen zijn de verrichtingen van de vogels te volgen via een camera die in de kast is gemonteerd.

Deze camera staat het hele jaar aan, ook buiten de broedperiode. Dat levert soms verrassende waarnemingen op. Zo zagen we op 19 oktober 2023 drie Ringmussen in de kast. Op 22 maart 2024 kwam een Kerkuil de kast verkennen. Om die reden is er nu een kast voor Kerkuilen geplaatst op een paar honderd meter van ons huis. Kauwen

Kerkuil in de kast

zijn altijd nieuwsgierig en zitten geregeld op en in de kast, behalve tijdens het broedseizoen. Dan worden ze door de Torenvalken fel bestreden en verjaagd.

Vrouw op de kast

Start broedseizoen

Het paar Torenvalken dat in de kast broedt, is niet geringd. Dat maakt individuele herkenning lastig, vooral van het

Man met muis

vrouwtje. In de periode september tot februari zien we alleen het mannetje af en toe in de kast. Hij gebruikt de kast als schuilplaats bij slecht weer en tevens als uitkijkpost om te jagen op muizen. Het vrouwtje laat zich in de winter niet zien.

Op 26 januari 2024 zien we het paar voor het eerst samen in de kast. De man baltsend, biedt het vrouwtje een muis aan, luid kekkerend, zijn staart omhoog; het vrouwtje reageert nauwelijks. Pas vanaf maart-april zien we dat ze paren. Het broedseizoen lijkt voorspoedig te verlopen.

Kapers op de kust

Echter, op 18 maart verschijnt er een rivaliserend juveniel mannetje, dat in een zes minuten durend gevecht uiteindelijk het onderspit delft. “Ons” mannetje zet de indringer klem door zijn klauwen om de poten van de ander te slaan en met zijn snavel de rivaal te pikken. Strijd beslecht, kast met succes verdedigd. Op 10 april moet het mannetje nogmaals de kast verdedigen tegen een andere

Gevecht met rivaliserend mannetje (R)

aanvaller, een volwassen mannetje met een metalen ring aan de linker poot. Een dag later probeert de indringer het nogmaals, tevergeefs. Het seizoen verloopt toch niet zo rustig als het leek.

Ook het vrouwtje krijgt concurrentie. Op 20 april voert ze een minutenlang gevecht met een vreemde (ongeringde) vrouw, terwijl het mannetje toekijkt. De indringer wordt verjaagd, althans daar lijkt het op. Het blijft heel lastig om de vogels individueel te herkennen. Jammer dat ze geen kleurringen of goed afleesbare ringen (met cijfers of letters) dragen, zoals bij Slechtvalken.

Vijf eieren

Op 5 mei slaapt het vrouwtje voor het eerst in de kast; een dag later verschijnt het 1^e ei. Om de dag wordt er een ei bij

gelegd, zodat er op 14 mei vijf eieren liggen. Vanaf het 4^e ei gaat het vrouwtje broeden, de hele nacht en vrijwel de hele dag. Het mannetje brengt ca. vijf keer per dag een prooi, waarna het vrouwtje met de prooi uit de kast vliegt en het mannetje de broedtaak even overneemt. Na ca. 20 - 30 minuten keert het vrouwtje terug op de eieren. Zo gaat het elk seizoen.

Er gaat iets mis

Op 18 mei gebeurt er iets vreemds. Het vrouwtje blijft na de prooi-overdracht 6 ½ uur weg. Gelukkig neemt de man haar taak over en houdt de eieren warm. Hij moet ook voor prooi zorgen en zou de eieren dan onbewaakt achter moeten laten. Eksters en Kraaien zijn altijd in de buurt. Jagen of broeden, dat is het dilemma. Het lijkt een goed muizenjaar, ondanks de natte akkers door overvloedige regenval. 95% van de prooien is een muis. De rest bestaat uit hagedissen en een enkele jonge vogel (Huismus). Het gedrag van het vrouwtje baart ons zorgen. Op 1 juni slaapt ze in de kast niet op, maar naast de eieren. Haar ogen vallen steeds dicht, haar bewegingen lijken ongecoördineerd. Ze vliegt met moeite de kast in en uit. Op 2 juni neemt het mannetje de broedtaak over, de hele nacht zit hij op de eieren. Op de dag zorgt hij voor prooi en de resterende tijd bebroedt hij de eieren. Het vrouwtje zit soms in de kast, maar broedt niet en zit naast de eieren. Op 5 juni zijn de eieren de hele nacht onbebroed, geen vogel in de kast. Dat ziet er slecht uit.

Vrouw hele nacht naast de eieren

Vrouw valt uit

De man kan de taak van het vrouwtje niet geheel overnemen; hij kan niet én voor prooi zorgen én broeden, laat staan straks de eventuele jongen warm houden en voeren. Met het vrouwtje gaat het steeds slechter. Ze maakt ongecontroleerde bewegingen, zakt door de poten en klappert onbeholpen met de vleugels, zoals een jong dat vlieg oefeningen doet.

Op 10 juni lukt het haar met een uiterste krachtsinspanning om de kast uit te komen. Ze belandt in het bollenland, tussen de oude narcissen. Daar blijft ze drie dagen op de grond zitten en om prooi vragen. Man zorgt voor prooi en zit op 15 juni voor het laatst een half uur op de eieren. Het nest is verlaten. Van de vijf eieren is er één verdwenen; misschien toch een Ekster langs geweest?

Vogelgriep of vergiftiging?

Het is overduidelijk, dat het vrouwtje uit is gevallen door een ziekte, verlamd geraakt aan poten en vleugels, maar

wat is de oorzaak? Ik houd haar in het bollenland de eerste dagen goed in de gaten. Ze leeft nog, zolang ik haar om prooi hoor roepen. Mocht ze dood gaan, dan kan ik proberen om onderzoek te laten doen naar de doodsoorzaak. Is het een infectie (vogelgriep) of een vergiftiging?

Vogelgriep komt voor bij Torenvalken door het eten van besmette jonge vogels. In het “rampjaar” 2022 was 50% van de dood gevonden Torenvalken (14 exemplaren) slachtoffer van vogelgriep. In 2023 en 2024 werden nog geen gevallen van vogelgriep bij Torenvalken vastgesteld (bron: DWHC/Sovon). Onze Torenvalk eet nauwelijks vogels, dus vogelgriep is minder waarschijnlijk. Verkrampte poten kan ook een symptoom zijn van een vergiftiging. In akkergebieden worden insecticiden gebruikt. Veldmuizen eten insecten en planten die bespoten zijn, krijgen daardoor gif binnen en dat stapelt zich op. Zo kan ook een Torenvalk dit gif binnen krijgen via de opgegeten muizen. Het blijft gissen naar de oorzaak. Niet elke vogel die vogelgriep of een vergiftiging doormaakt, overlijdt daaraan. Het lichaam kan ervan herstellen.

Vrouw in het bollenland

Goede afloop?

Op een gegeven moment had het vrouwtje zich verplaatst vanuit het narcissenveld naar een naast gelegen akker. Ook daar kwam het mannetje haar prooi brengen. Drie dagen later zagen we “ons” vrouwtje stuntelig in de goot van het schuurtje zitten. Blijkbaar heeft ze het overleefd. Helaas wel een mislukt broedseizoen.

Na overleg met roofvogel experts hebben we op 17 juni de eieren uit de verlaten kast gehaald. Na onderzoek (Petra Sonius/Naturalis) bleek dat drie eieren een goed ontwikkeld embryo bevatten, één ei was onbevruucht. Het vijfde ei was al verdwenen door predatie. Wie schetst onze verbazing, dat een dag na het leeghalen van de kast het mannetje weer begon te baltsen! In de daarop volgende weken zagen we drie verschillende vrouwtjes voor de camera, één zonder ring (“ons” vrouwtje?), één met een ring links en één met een ring rechts. Het heeft niet geleid tot een nieuw legsel. Na drie jaar van succesvolle legfels blijkt eens te meer: een goede afloop is niet vanzelfsprekend. Dit jaar geen feestelijke bijeenkomst bij het ringen van de jonge Torenvalken. Op naar volgend jaar!

Water in de duinen

Jelle van Dijk

Op het moment van schrijven, 18 augustus 2024, staat er in sommige duinvalleien nog steeds veel water. Bij normale omstandigheden is in de zomer maar op enkele plaatsen in de duinen open water te vinden. In de Noordduinen gaat het daarbij om het Watergat in de omgeving van het Kachelduin, het plasje De Wei bij de ingang van de Noordwijkse Golfclub en het watergat langs de tweede hole op het terrein van de Noordwijkse Golfclub. Alle andere valleien, ook de Guytedel in de Coepelduynen en de Noravallei aan het einde van de Noraweg vallen bij normale omstandigheden 's zomers droog. Dat geldt ook voor het zuidelijke deel van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Alleen op sommige plekken in de Van Limburg Stirumvallei is tot ver in het voorjaar nog open water te zien.

Dat er zoveel water in de duinen zou kunnen staan, werd eigenlijk voor onmogelijk gehouden. Weliswaar wees een oude naam als 'Starrenbroek' op een natte vallei waar in het verre verleden zelfs sterntjes (starren) broedden, maar in onze tijd zou zo iets nooit meer gebeuren.

Die gedachte had ook iedereen die het verslag over de vogels van Noordwijk van Jan Verwey te lezen kreeg, waarin hij schrijft dat er in 1916 veel water in de AW-duinen stond: 'Er was een groot meer van haast een KM lang en wel 100 Meter breed en dat bleef tot in Augustus. 't Wemelde er van de watervogels.'

In deze bijdrage ligt de nadruk op de gevolgen voor de plantengroei in de duinvalleien die bijna negen maanden of langer onder water stonden. Voor de spectaculaire gevolgen voor broedvogels en trekvogels wordt verwezen naar de uitvoerige waarnemingenrubriek in deze aflevering van de Strandloper.

Water op de Oude Golf 15 aug. 2024

Regenval in het afgelopen jaar

Het KNMI publiceert neerslagkaarten per maand waarop vrij nauwkeurig de neerslag in een 20x20 km blok kan worden afgelezen. In de tabel is te zien dat de extreme regenval begon in oktober vorig jaar en dat tot juli hierna slechts twee maanden (maart en juni van dit jaar) een normaal beeld vertoonden. Dat het water ook na de zware regenval in april en mei maar langzaam daalde, werd mede veroorzaakt door het vrijwel ontbreken van warme dagen in juni en juli. Hierdoor doet zich nu de uitzonderlijke

situatie voor dat veel duinvalleien vanaf half november tot in september of nog later onder water staan. Het is niet ondenkbaar dat enkele valleien tot in het voorjaar van 2025 onder water zullen blijven staan en er wellicht straks sprake is van nieuwe duinmeertjes.

Water op de Oude Golf 4 aug. 2024

Maand	2023 / 2024	gemiddelde 1991-2020
Aug 23	100	100
Sep 23	100	95
Okt 23	170	100
Nov 23	230	100
Dec 23	130	95
Jan 24	100	75
Feb 24	130	60
Mrt 24	40	55
Apr 24	100	40
Mei 24	160	50
Jun 24	60	65
Jul 24	100	75

*Neerslag per maand in mm in de Duin- en Bollenstreek
Periode augustus 2023 – juli 2024
Gegevens KNMI*

Uit de tabel van het KNMI blijkt dat er in het afgelopen jaar 1420 mm regen in onze regio is gevallen. Dat is heel wat meer dan het langjarig gemiddelde voor onze regio dat 910 mm bedraagt.

Vroegere duinakker in de zeeleep 2 aug. 2024

Vroegere duinakker bij de Noordwijkse Golf Club 19 juli 2024

Verslemping van de bodem

Als een vallei enige tijd onder water staat, kan de structuur van de bovenste laag van de bodem veranderen. De kleinste zandkorrels alsmede klei- en veendeeltjes komen onder invloed van het water naar boven en kunnen na het opdrogen van de bodem een laagje vormen dat het regenwater moeilijker doorlaat. Herhaalt dit proces zich enkele jaren achtereenvolgend dan kan het gebeuren dat er steeds langer water in een vallei blijft staan en er tenslotte een nieuw duinmeertje ontstaat. Dit proces was mooi te zien bij het Weitje van de Blauwe Paal dichtbij het Haasveld in de AW-duinen. Rond 2008 werd deze plek afgeplagd en enigszins uitgediept. In de zomers die volgden was hier aanvankelijk vrijwel geen open water te zien. In 2010 was een groot deel van de drooggevallen bodem bedekt met duizenden plantjes van het Slijkgroen, een plantje dat vooral bekend is van droogvallende plasjes in de uiterwaarden. In de jaren die volgden, was er steeds vaker water tot in de zomer aanwezig en tegenwoordig is van een duinmeertje sprake met permanent open water.

Een vergelijkbare ontwikkeling maakte het valleitje door dat in de jaren tachtig werd aangelegd bij het kruispunt van de Duindamseslag met het centrale fietspad. De eerste tien jaren na de aanleg stond deze vallei vrijwel het gehele zomerhalfjaar droog. Dat was zeker het geval na een droogteperiode in het voorjaar. Tegenwoordig is in deze vallei vrijwel jaarrond open water te zien.

De vernatting van duinvalleien is niet alleen aan de verslemping van de bodem toe te schrijven. Deze ontwikkeling werd gestimuleerd door toename van de hoeveelheid neerslag na de eeuwwisseling. Zo liep het landelijke neerslagtotaal per jaar op van gemiddeld 770 mm in de periode 1970-2000 tot gemiddeld 880 mm voor de periode na de eeuwwisseling.

Water op de Oude Golf

Al vanaf half november 2023 was er op zo'n 200m ten noorden van Groot Hoogwaak een indrukwekkende plas water te zien. Hier staan half augustus nog steeds de valleien onder water die zo'n 30 jaar geleden werden aangelegd. Rond het jaar 2000 waren het nog onbegroeide valleien waar de harde wind vrij spel had om stuifzand in oostelijke richting te blazen. Het gevolg hiervan was dat de valleien dieper werden en dat het stuifzand het fietspad

Langs de Oorlogsweg bij de Duindamseslag 29 nov. 2023

door de binnenduinrand bereikte. Dit proces stopte pas toen de valleien tot aan het grondwater waren uitgestoven. Pas hierna ontwikkelde zich een interessante flora, waarin na enige jaren soorten als Strandduizendguldenkruid, Parnassia en Moeraswespenorchis verschenen. In de winter waren er soms ondiepe plassen te zien en een enkele keer zorgde ook een zomerse stortbui voor een paar dagen met natte plekken. Dat was bijvoorbeeld het geval in augustus 2021 toen een filmploeg hier opnamen maakte. In tegenstelling tot andere locaties is bij deze grote plas momenteel nog niets te zien van nieuwe begroeiing op de smalle drooggevallen oeverzone.

Starrenbroek 12 feb. 2024

Natte plekken in de Noordduinen

Bij de nieuwe natte plekken in de duinen ging het ook om duinakkertjes uit vroeger tijd. Zo stond het duinakkertje langs het voetpad naar strandafrit 22 al in november onder water. Half augustus was het water hier nog maar een paar decimeter gedaald en was er nog niets van de bodem te zien. Ook het duinakkertje dichtbij het hek van de golfclub stond half augustus nog geheel onder water.

Door de hoge grondwaterstand kwamen ook laaggelegen bosjes onder water te staan. Dat was bijvoorbeeld het geval langs de Fazantenslag, bij strandafrit 22 en in een vallei bij de oude anti-tankmuur. In het open duin tussen de Duindamseslag en de Noordwijkse Golfclub ontstond een nieuwe duinplas die in augustus nog niet was opgedroogd. Bij de kruising van het fietspad met de Duindamseslag was

maandenlang een ondiepe plas te zien waar de laatste weken veel Duinriet tot ontwikkeling is gekomen. Op het terrein van de Noordwijkse Golfclub werden sommige delen afgesloten vanwege water op de baan. Vooral op de oefenholes en aan het eind van de 10^e hole was veel water aanwezig. Zelfs in de laagste plekken van De Blink was deze winter water te zien.

Starrenbroek 17 aug. 2024

Water in de AW-duinen

In het boek 'Vogels van Noordwijk en omstreken' (1989) staat een luchtfoto van het Haasveld waarin te zien is dat er water in de sloten staat. Dat was toen een uitzonderlijke situatie! Na het dempen van het Van Limburg Stirumkanaal in de winter van 1994/1995 steeg de grondwaterstand enigszins waardoor er steeds vaker jaarrond water in de sloten kwam te staan. De kap van het dennenbos bevorderde deze ontwikkeling. Door een slecht doorlatende veenlaag in de ondergrond werd het Haasveld en omgeving hierdoor nog gevoeliger voor extreme neerslag. Behalve het eigenlijke Haasveld stond ook het bos van het Achterhaasveld vele maanden onder water. Hetzelfde was het geval met de valleien in het open duin ten noorden van het Haasveld (de Wouwen en de Vellen). Behalve in het Haasveld en omgeving kwam er ook in de Van Limburg Stirumvallei meer water te staan. In het zuidelijke deel maakte dit een wandeling nog niet onmogelijk, maar ten noorden van de Ruigenhoekerschulpweg kon je hier en daar alleen via een omtrekkende beweging door het duindoornstruweel verder noordwaarts komen. De fraaie groeiplaatsen van Bijenorchissen stonden hier in juni nog geheel onder water. Aansluitend op het gebied van de AW-duinen moet ook het zweefvliegveld worden genoemd. Gedurende vele maanden was hier een langgerekte, ondiepe plas te zien. Hierdoor weken de leden van de zweefvliegclub uit naar vliegveld Terlet bij Arnhem.

Valleien met nieuwe begroeiing

In enkele valleien hebben soorten die zich al voor deze watervloed gevestigd hadden, zich aanzienlijk uitgebreid. Een mooi voorbeeld is de Fazantenvallei langs de Oorlogsweg. De plekken waar in 2023 de Moeraswespenorchis bloeide, staan nog steeds onder water. Dat geldt ook voor de groeiplaatsen van Drienervige zegge en Paddenrus. Deze soorten hebben echter gewoon

langere stengels gemaakt waardoor ze flink boven het water uitsteken en zelfs in bloei kwamen. Een echte doorzetter was ook de Zandzegge. Deze soort kwam hier in bloei, ook al kwam een deel van de plant door de zware regenval in april en mei weer onder water te staan. In valleien waar al Riet en Paddenrus aanwezig waren, konden genoemde soorten zich sterk uitbreiden. Dat was onder meer het geval in een valleitje op de Oude Golf en een valleitje ter hoogte van het Kachelduin.

Haasveld 17 aug. 2024

Pioniers op drooggevallen bodems

Vanaf begin augustus zijn zowel in het Starrenbroek als in het Haasveld droogvallende bodems te zien. Dat geeft geen vrolijk beeld! De begroeiing die bijna een jaar onder water heeft gestaan, lijkt geheel afgestorven. Een bruine, drabbe laag vormt de oppervlakte van deze stroken. Opvallend is dat de Gewone waternavel op veel plekken met nieuwe plantjes als eerste is verschenen. Daarbij was op 17 augustus in het Starrenbroek ook Zomprus te zien. Op de drooggevallen paden groeide hier veel Greppelrus. Verrassend was ook een flinke pol Borstelbies en een bloeiend plantje van Zilverschoon. Op een drooggevallen moddervlakte in de Noravallei liet het Vijfvingerkruid zich al zien. Vermoedelijk zullen de laatstgenoemde soorten zich snel uitbreiden door het vermogen bovengrondse uitlopers te vormen die op de knopen wortelen, zogenaamde stolonen. Hierdoor kan in korte tijd een flinke oppervlakte open grond gekoloniseerd worden.

Drienervige zegge in de Fazantenvallei 2 aug. 2024

Hoge waterstand en bomen

Begin augustus wees het NOS-journaal op de negatieve gevolgen van een langdurige hoge grondwaterstand voor het wortelstelsel van bomen. De haarwortels sterven hierdoor af waardoor de boom geen voedsel en zuurstof uit de bodem kan opnemen. Bij het Haasveld en ook bij een kleine vallei als de Noravallei is te zien dat veel Eenstijlige meidoorns hun blad al verloren hebben. Hoe groot de schade bij deze soort en andere bomen zal zijn, is vermoedelijk pas in het voorjaar van 2025 vast te stellen.

Zilverschoon Starrenbroek 17 aug. 2024

Toekomst

Of de soortenrijke begroeiing die in het voorjaar en de zomer van 2023 in veel duinvalleien was te zien op korte termijn zal terugkeren, is zeer de vraag. Op de drooggevallen bodems zal het in veel gevallen om een

geheel ander vestigingsmilieu gaan.

De verwachting is dan ook dat de meeste valleien die langdurig onder water stonden, een andere vegetatiesuccessie zullen laten zien dan de ontwikkeling die in het nabije verleden leidde tot vestiging van soorten als Waterpunge, Strandduizendguldenkruid, Parnassia en Moeraswespenorchis.

Dit verhaal zal om die reden zeker een vervolg krijgen.

Vijfvingerkruid Noravallei 14 aug. 2024

Literatuur

J. van Dijk & D. Hoek 1989. Vogels van Noordwijk en omstreken. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

M. van Til & P. Kamps 2024. Extreem hoge waterstanden. Duin 47 (2): 12-13.

J. Verwey 1917. De vogels van Noordwijk in 1916. De Levende Natuur 21: 408-420.

Duinvallei op de Oude Golf 15 feb. 2024

Galerie

Maike Verkade

Meer dan 33 jaar geleden ben ik vanuit Amsterdam in Noordwijk komen wonen en ben al die jaren gelukkig getrouwd met Hein Verkade. Dan komt de natuur heel dicht bij.

Mijn ouders woonden op het platteland waar de “natuur” nooit ver weg was. Tijdens mijn studie archeologie heb ik mij gericht op de ecologische kant van onderzoek, dat wil zeggen het onderzoek van zaden en botmateriaal uit opgravingen. Daarmee doe je ook kennis op over de betreffende planten en dieren. De natuur is voor mij dan ook zeker een bron van inspiratie. Daarnaast vind ik ook inspiratie in leuke of mooie foto's die niets met de natuur te maken hebben, zoals onze 'meiden' die voor ons uitlopen.

Meisjes van Verkade - olieverf

Alken - aquarel

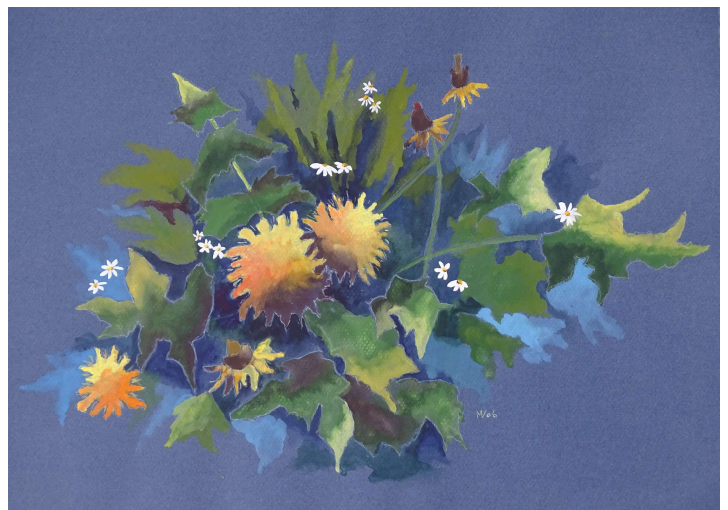

Pimpelmees - aquarel

Ongeveer 20 jaar geleden ben ik begonnen met het volgen van schilderlessen, eerst bij Eugenie de Geus die het strandpanorama bij de ingang van het Jan Verwey Centrum heeft geschilderd. Daar heb ik met veel plezier met acryl gewerkt. De laatste jaren ben ik door Marijke Bannink in aanraking gekomen met allerlei andere technieken, zoals het werken met pastelkrijt, aquarel- en olieverf.

South Georgia - pastelkrijt op zwart papier

Paardenbloemen - aquarel

Gough - pastelkrijt

Enige tijd geleden stond er in deze rubriek een serie foto's van Dick van Duijn over spiegelingen in het water. Eén van de foto's vonden Hein en ik zo mooi dat ik de uitdaging ben aangegaan om hiervan een schilderij te maken. Als het goed zou lukken mocht hij boven de bank!

Daar hangt hij nu.....

Spiegelingen - olieverf - links de foto van Dick van Duijn

Het mengpaar Chinese Knobbelgans met Brandgans bij Voorhout

Bram Langeveld* en Trudy Langeveld

Inleiding

Succesvolle kruising (hybridisatie) tussen verschillende soorten en zelfs verschillende genera komt veel voor bij ganzen (McCarthy 2006; Dumont 2024). In 2023 bracht een mengpaar vrouwtje (verwilderde) Chinese Knobbelgans, *Anser cygnoides* forma *domestica*, met mannetje (ontsnapte, want geleewiekte) Brandgans, *Branta leucopsis*, drie hybride jongen groot in een weiland langs de Bollendreef, direct ten noordwesten van Voorhout. De hybriden vormden in uiterlijk duidelijk een mengsel van beide ouders. Dit was het vierde gedocumenteerde geval van hybridisatie tussen deze soorten en het eerste geval daarvan in het wild (Niessen 2023; Langeveld & Langeveld 2024). Deze honkvaste ganzen trokken onze aandacht en hebben die tot de dag van vandaag vastgehouden; we bezochten ze sinds juni 2023 circa wekelijks, om te kijken hoe het uiterlijk van de jongen veranderde en natuurlijk of het mengpaar in 2024 opnieuw tot broeden zou komen. Toen dat gebeurde, bezochten we ze vrijwel dagelijks. Hier doen wij verslag van onze waarnemingen sinds de herfst van 2023, aanvullend op ons eerdere verslag (Langeveld & Langeveld 2024).

De Chinese Knobbelgans is de gedomesticeerde vorm van de Zwaangans en wordt ook wel Gedomesticeerde Zwaangans of Knobbelgans genoemd. Het natuurlijk verspreidingsgebied van de Zwaangans omvat Oost-Azië. In Nederland leeft een kleine, verwilderde populatie Chinese Knobbelgans, die afstamt van dieren in gevangenschap (2013-15: 20-30 broedparen en 100-200 dieren in de winter). Ze wijken vooral in hun lichaamsbouw sterk af van de Zwaangans: ze hebben een zware bouw, met een boller lichaam. Het mannetje heeft een zware knobbel op het voorhoofd, boven de snavel. Deze vogels broeden sinds 1998-2000 in wisselende aantallen, vooral in het midden van het land (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Ze hybridiseren regelmatig met verwilderde gedomesticeerde Grauwe Ganzen (Soepganzen of Boerenganzen) *A. anser* forma *domestica*, (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2011). Hoe genetisch zuiver ze zijn is dus maar de vraag. Brandganzen hebben zich sinds hun vestiging als broedvogel in 1982 uitgebreid tot 16.000-22.000 broedparen (2013-15), vooral in de westelijke helft van Nederland (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Dit gaat deels om ontsnapte of aangeschoten vogels, en deels om Brandganzen, van wilde herkomst (Van der Jeugd & Litvin 2006; Voslamber et al. 2007).

Winter 2023/2024

Sinds we ze op 17 juni 2023 voor het eerst zagen als donzige kuikens, waren de drie hybride jongen onafscheidelijk van hun ouders. Echter, op 24 september 2023 was er van de drie jonge vogels geen spoor te bekennen; slechts de ouders zaten op hun gebruikelijke plek in het weiland. Maar op 27 september waren ze weer in gezelschap van twee jongen; een van de jongen bleek

verdwenen. Er vond die dagen op twee plekken rondom Voorhout afschot plaats van ganzen; mogelijk was een van de jongen slachtoffer daarvan geworden tijdens een korte vlucht. Ze vlogen namelijk af en toe. Zo zagen we ze op 1 oktober: toen vloog de Chinese Knobbelgans over een afstand van circa 100 meter laag boven de brede sloot aan de kopse kant van de weilanden, de beide jongen vlogen een paar rondjes met een diameter van een paar honderd meter rond die sloot en het weiland en de geleewiekte Brandgans kwam gakkend voorbij gezwommen, richting zijn partner. Tot en met maart 2024 vormde het mengpaar met de twee resterende jongen van 2023 een hecht groepje van vier ganzen dat vrijwel onafscheidelijk was (Fig. 1).

Fig. 1: Het mengpaar Chinese Knobbelgans ♀ met Brandgans ♂ en hun twee jongen van 2023 op het ijs (11 januari 2024).

Ze hadden weinig last van de milde winter, maar eind januari verkasten ze korte tijd naar de Haarlemmer Trekvaart en de daarop aansluitende (met de aanleg van de Bollendreef gegraven) inhammen tegenover hun weiland, aan de andere kant van de Bollendreef, waar minder/geen ijs aanwezig was.

Fig. 2: De Chinese Knobbelgans verscholen op het nest (links van de badkuip) en de Brandgans wakend erbij (6 april 2024).

Een nieuw broedgeval

Op 4 april 2024 was de Chinese Knobbelgans eerst niet te vinden in het weiland. We zagen de Brandgans vlak voor een oud schuurtje liggen en pas na goed kijken ontdekten we de Chinese Knobbelgans, verstopt achter wat begroeiing tegen het schuurtje en naast een omgekeerde badkuip: duidelijk broedend (Fig. 2). De jongen van vorig jaar verbleven op wat meer afstand, maar nog in hetzelfde weiland. In de dagen daarna verdween de Chinese Knobbelgans achter de snel groeiende begroeiing en op 13 april konden we haar al niet meer zien. De Brandgans bleef echter trouw waken in de buurt (meestal op nog geen tien meter afstand van het nest) en was elke keer goed zichtbaar

in het weiland (Fig. 3). Op 27 april en 4 mei zagen we beide ganzen wat rondlopen en grazen rond het schuurtje en wat water drinken uit een slootje, maar steeds verdween de Chinese Knobbelgans al snel weer achter de begroeiing.

Fig. 3: De Chinese Knobbelgans is inmiddels aan het zicht onttrokken door de begroeiing, maar de Brandgans ligt nog goed zichtbaar te waken (17 april 2024).

In april werd het weiland soms bezocht door enkele Grauwe Ganzen (sommige met jongen), Canadese Ganzen en ook eenmaal door enkele Brandganzen. De Brandgans van het mengpaar hield zich afzijdig (de Chinese Knobbelgans was niet te vinden), maar de hybride jongen van vorig jaar zochten deze bezoekers wel op. Op 8 mei zat de Brandgans opvallend dicht bij het schuurtje te waken en was de Chinese Knobbelgans niet te zien. Op het dak van het schuurtje zat een groepje Kauwen dat al snel gezelschap kreeg van een Ekster. De vogels hadden duidelijk interesse voor wat er op de grond, achter de begroeiing en dus in/bij het nest, gebeurde.

Fig. 4: Het mengpaar Chinese Knobbelgans ♀ met Brandgans ♂ en hun jong van 2024, hier waarschijnlijk slechts 1 dag oud (9 mei 2024)

Op 9 mei zat het mengpaar op geruime afstand van het schuurtje in het weiland aan de waterkant en al snel verscheen er een pulletje van tussen de hogere begroeiing aan de waterkant. Later die dag zat het mengpaar met hun nieuwe jong dichterbij in de bredere sloot en aan de rand van het weiland (Fig. 4, Fig. 5). De Brandgans was duidelijk op zijn hoede en tolereerde geen andere vogels dicht in de buurt: een langs zwemmende Fuut werd direct verjaagd. Op 11 mei zagen we hoe de Brandgans zelfs zijn jongen van vorig jaar wegjoeg, toen het paar met hun nieuwe jong de jongen van 2023 tot op ca. 5 meter naderde. En ook een groepje Grauwe Ganzen werd verjaagd, toen dat groepje het mengpaar met hun kuiken tot zo'n 3 meter genaderd was. Het nieuwe jong was met geel en bruingeel dons bedekt. Het diertje was vanaf de eerste dag actief, liep en zwom goed en bleef overwegend dicht bij de Chinese Knobbelgans in de buurt. Het kuiken foerageerde actief in het weiland en verzorgde zijn

verenkled al. Op 13 mei was alles nog in orde, maar op 15 mei waren de ganzen drie weilanden (zo'n 170 meter) opgeschoven en was er geen spoor meer te bekennen van het kuikentje. De ouders tolereerden de jongen van vorig jaar toen weer net zo nabij als voor het nieuwe broedgeval. Op 18 mei zaten deze vier ganzen weer in hun eigen

Fig. 5: De Chinese Knobbelgans en haar jong van 2024, hier waarschijnlijk slechts 1 dag oud (9 mei 2024).

weiland; toen bleek dat de strook direct aan het water rondom kort daarvoor gemaaid was. Van het kuikentje ontbrak nog steeds elk spoor, zodat we moesten concluderen dat het zo'n 5 dagen oud is geworden. Sindsdien vormen de vier ganzen weer een hecht en honkvast groepje. Van een eventuele tweede broedpoging dit jaar was op het moment van schrijven (begin juni) geen sprake.

Fig. 6: De hybriden Chinese Knobbelgans ♀ x Brandgans ♂ van 2023 (voorground) verbleven op enige afstand van hun ouders met hun nieuwe iona (9 mei 2024).

De jongen van 2023

De hybride jongen van 2023 verbleven dus ook in 2024 vrijwel altijd in hetzelfde of in een naastgelegen weiland, vanaf april 2024 op enkele tientallen tot enkele honderden meters afstand van het mengpaar (later met hun nieuwe jong) (Fig. 6) om daarna weer hechter te worden (Fig. 7). De beide jongen waren altijd samen en meestal eenvoudig te vinden. Sommige dagen ontbrak echter elk spoor, maar de keer daarop waren ze weer present. Deze jongen

veranderden niet veel meer van uiterlijk. De knobbel op hun kop werd nog iets uitgesprokener en de poten leken iets meer oranje gekleurd te raken.

Fig. 7: Het mengpaar Chinese Knobbelgans ♀ met Brandgans ♂ en hun twee jongen van 2023 vormden na het verlies van het jong van 2024 weer een hecht groepje (3 juni 2024).

Discussie

Er zijn verschillende verklaringen voor hybridisatie bij vogels. Een voor de hand liggende verklaring voor dit geval is het Hubbs principe (Ottenburghs et al. 2016): omdat zij haar eigen partner heeft verloren en er geen andere soortgenoten beschikbaar waren, heeft de Chinese Knobbelgans ‘bij gebrek aan beter’ gepaard met de Brandgans, die zelf hooguit incidenteel eigen soortgenoten treft in zijn weiland.

In 2023 concludeerden we voorzichtig, dat het moet gaan om een mannetje Brandgans en een vrouwtje Chinese Knobbelgans. Vanaf oktober 2022 hadden we de Chinese Knobbelgans namelijk samen met een duidelijk mannelijk (met grote knobbel) exemplaar Chinese Knobbelgans gezien, dat tussen 14 december 2022 en 23 januari 2023 verdween. Op 17 juni 2023 zagen we het mengpaar met drie jongen. De Brandgans vertoonde toen en later duidelijk waakzaam gedrag, terwijl de jongen vooral dicht bij de Chinese Knobbelgans bleven (Langeveld & Langeveld 2024). Onze nieuwe waarnemingen: de broedende Chinese Knobbelgans en de daarbij wakende Brandgans bevestigen deze conclusie, dat het om een mannetje Brandgans en vrouwtje Chinese Knobbelgans gaat. Bij ganzen is dit namelijk een typische rolverdeling (Del Hoyo et al. 1992).

De broedduur voor het broedgeval in 2024 schatten wij in op zo'n 34 dagen: van 4 april tot 8 mei. Ganzen beginnen pas met broeden als het legsel compleet is. Als de eieren bijna uitkomen, beginnen de kuikens te piepen en het mannetje reageert daarop door nog dichter op het nest te gaan waken. Dat zagen we op 8 mei. Ganzen verlaten binnen 24 uur na het uitkomen het nest. Bij Zwaanganzen is de broedduur normaal gesproken 28 dagen en bij Brandganzen 24-25 dagen (Del Hoyo et al. 1992). Voor het mengpaar leek dit dus aanzienlijk langer.

Hoewel we over het broedgeval van 2023 niet met zekerheid konden zeggen, dat dat slechts drie jongen betrof (we ontdekten de ganzen toen pas op een leeftijd van ca. 1

maand; daarvoor heeft uitval plaats kunnen vinden). Het lijkt aannemelijk dat het bij het broedgeval van 2024, dat we vanaf dag 1 volgden, inderdaad om slechts 1 kuiken gaat. Bij kruisingen tussen verschillende soorten komen vaak niet alle eieren uit en kan er relatief veel uitval onder de jongen zijn (McCarthy 2006). Zwaanganzen leggen normaal 5-6(-8) eieren (Del Hoyo et al. 1992). Een eerdere kruising tussen Zwaanganzen en Brandganzen in de dierentuin van Moskou leverde een nest van drie jongen, waarvan er een niet volwassen werd (Anonymous 1971).

Zwaanganzen en Brandganzen zijn met 2 tot 3 jaar seksueel volwassen (Del Hoyo et al. 1992). De hybride jongen van 2023 zouden dus in 2025 tot broeden kunnen komen. We zijn zeer benieuwd of dat gebeurt en zo ja, met wat voor partners en wat voor resultaten.

Als een donkere wolk boven dit alles hangen overigens wel de (bouw)activiteiten voor de jongste uitbreiding van Voorhout, de wijk Nieuw Boekhorst. De eerste bouw is (momenteel) voorzien voor het laatste kwartaal 2024, maar dat gedeelte betreft gelukkig nog niet het weiland van dit mengpaar en hun nakomelingen.

Dankwoord

Met dank aan Timo Langeveld voor zijn waarnemingen op 15 en 16 mei.

Literatuur

- Anonymous 1971. Species of wild animals bred in captivity during 1969. *International Zoo Yearbook* 11: 259-320.
- Dumont S. 2024. Serge Dumont Bird Hybrids Database. bird-hybrids.com.
- Hoyo J. del, A. Elliott & J. Sargatal 1992. *Handbook of the Birds of the World*. Vol. 1. Lynx Edicions, Barcelona.
- Jeugd H.P. van der & K.Y. Litvin 2006. Travels and traditions: long distance dispersal in the barnacle goose exemplified by individual case histories. *Ardea* 94: 421-432.
- Langeveld B. & T. Langeveld 2024. De eerste kruising tussen een Chinese Knobbelgans en een Brandgans in het wild. *Limosa* 97: 37-41.
- McCarthy E.M. 2006. *Handbook of Avian Hybrids of the World*. Oxford University Press, Oxford.
- Niessen W. 2023. Hybride Chinese Knobbelgans x Brandgans?? *De Strandloper* 55-3: 25.
- Ottenburghs J., P. van Hooft, S.E. van Wieren, R.C. Ydenberg & H.H.T. Prins 2016. Hybridization in geese: a review. *Frontiers in Zoology* 13:20, doi 10.1186/s12983-016-0153-1.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. *Vogelatlas van Nederland*. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Voslamber B., H. van der Jeugd & K. Koffijberg 2007. Aantallen, trends en verspreiding van overzomerende ganzen in Nederland. *Limosa* 80: 1-17.

* *Natuurhistorisch Museum Rotterdam, Westzeedijk 345, 3015 AA Rotterdam, langeveld@hetnatuurhistorisch.nl*

Nationaal Landschap Winterswijk, onderschatte regio voor de natuurliefhebber

Leo Schaap

Voor wie in Nederland een hele andere omgeving zoekt waar nog rust en mooie natuur te vinden is, doet er goed aan om de Achterhoek te bezoeken. Een week kamperen dichtbij Winterswijk met de fiets als belangrijkste vervoermiddel brengt je op verrassende plekken en in mooie natuurgebieden. Voor de liefhebber horen daar een paar bekende en niet te missen hoogtepunten bij: de Steengroeve met de Oehoe en net over de grens in het noorden, de Flamingo's van Zwillbrock. Maar de regio heeft veel meer te bieden voor de natuurliefhebber.

Afbeelding 1: De ligging van het Nationaal Landschap Winterswijk, ruim 20.000 hectare groot.

In 2005 is de omgeving van Winterswijk uitgeroepen tot Nationaal Landschap. Dat is vooral te danken aan de kleinschaligheid en de vele essens. Dit zijn hooggelegen akkers op zandgronden. In het gebied stromen veel beken die een geheel eigen karakter aan natuur en landschap geven. Bosranden, akkers, bospercelen en hoogveengebieden wisselen elkaar af. Het landschap is gevormd door de voorlaatste ijstijd die het reliëf heeft bepaald: laaggelegen delen met waterremmende lagen en hoger gelegen zandruggen waarop akkerbouw wordt bedreven. In de lager gelegen gebieden konden zich moerassen en hoogveen vormen. Het gebied kent grote en kleine natuurgebieden waarvan een aantal de Natura 2000 status heeft. Door zijn afgelegen ligging in Nederland heeft het zich op een geheel eigen wijze kunnen ontwikkelen, het wordt niet voor niets de Achterhoek genoemd.

Er is veel meer te doen en te bezichtigen dan een week toelaat, maar ik hoop niettemin dat de lezer een goede indruk krijgt van deze onderschatte regio. Onze camping lag in Woold, zie kaartje hierboven. Op de fiets vanaf de camping werden de natuurgebieden bezocht, voor het bezoek aan Zwillbrocker Venn, hoewel ook op de fiets goed bereikbaar, werd een uitzondering gemaakt. Onderweg op de fiets door deze prachtige regio is veel te beleven en te genieten van het coulissenlandschap met zijn lanen, bossen en verscholen akkers. De wegen zijn rustig maar niet allemaal verhard. Langs zandwegen loopt meestal een goed berijdbaar smal fietspad. Wij waren er eind mei, de vele Merels zongen de hele dag en waren overal te horen. Het gebied heeft een rijke flora maar de meest opvallende bloem was deze week het Vingerhoedskruid, overal kleurden zij de omgeving.

Steenuil

In het oosten van ons land komt de Steenuil veel voor, maar in de omgeving van Winterswijk worden de hoogste dichtheden bereikt. Hij zou de 'regionale' vogel van de Achterhoek genoemd kunnen worden. In het gebied dat bijna overeenkomt met dat van het Nationale Landschap broeden meer dan 300 steenuilenpaartjes. Het bijzondere is, dat ze intensief worden onderzocht. Een kleine werkgroep is al sinds 1986 bezig met het in kaart brengen en beschermen van Steenuilen. Ze doen ook mee met 'Beleef de Lente' en komen voor in de tv-programma's Vroege Vogels en BinnensteBuiten. Ook wij hadden een Steenuiltje vlak bij de camping. Het is niet zo dat je ze overal ziet, maar ze zijn standvastig, zitten dikwijls op dezelfde plek en zijn overdag actief. Na een sterke achteruitgang tot 2005 lijkt het aantal broedvogels zich dankzij goede bescherming te stabiliseren. Goed opletten dus, in deze regio is de kans om Steenuilen te zien het grootst.

Afbeelding 2: Steenuil op zijn uitkijkpunt. Ze zitten vaak op dezelfde plek op de uitkijk.

Afbeelding 3: Steenuilen houden alles in de gaten en kijken je aan zodra je in de buurt komt.

Bekendelle

In dit Natura 2000 gebied meandert de Boven-Slinge. Het wordt beheerd door Natuurmonumenten. Het is een klein natuurgebied van ca. 90 ha. De wandelroute begint bij een mooi gerestaureerde watermolen. Het is een mooi ontwikkeld moerasbos waarin IJsvogel, Grote Gele Kwikstaart en Middelste Bonte Specht voorkomen. Helaas, wij hadden geen geluk. Wel vonden we de typische juffers, de Bosbeekjuffer en de Weidebeekjuffer. In tegenstelling tot de Weidebeekjuffer heeft de Bosbeekjuffer geheel zwarte vleugels. Langs de Slinge loopt een wandelpad dat een goede indruk oplevert van dit bijzondere biotoop. Het loofbos is heel gevarieerd met eik, Amerikaanse eik, Es, Vogelkers, iep, en els met overgangen van nat naar droger bos. Het gebied is bekend om zijn grote verscheidenheid aan flora en fauna. Naast de watermolen ligt een mooie uitspanning waar het goed vertoeven is.

Afbeelding 4: Weidebeekjuffer

Afbeelding 5: Een mooie Gevlekte Orchis op onze route. Een van de vele orchissen onderweg.

Korenburgerveen

Het Korenburgerveen is voor een groot deel een hoogveen gebied waar het lukt om het hoogveen weer te laten groeien. Dat kan alleen doordat afwatering naar de omgeving wordt voorkomen door het plaatsen van waterdichte schermen. Er zijn ook natte bossen en heidevelden op de omringende zandgronden. Tijdens onze wandeling zagen we veel orchideeën, waaronder Gevlekte orchis, Rietorchis en Welriekende nachtorchis. Op deze warme dag deed vooral de Boompieper zijn best en in de bossen scharrelden Goudvinken op zoek naar de nog groene bosbessen. In het veen broedt met succes sinds een paar jaar de Kraanvogel, recent met twee paartjes. Het gebied is daarom beperkt toegankelijk met twee wandelroutes, een van ca.5 km en een lange route rond het natuurgebied van 12 km. Het natuurgebied is rijk aan libellen; wij zagen veel Viervlekken en Platbuiken, maar ook de zeldzame Speerwaterjuffer en de Hoogveenglanslibel zijn er te vinden.

Steengroeve

Afbeelding 6: De goed verscholen Oehoe van Winterswijk.

De Steengroeve van Winterswijk is bekend vanwege het daar broedende paartje Oehoes. Het was ooit het tweede paartje (vanaf 2002) dat in Nederland broedde en nog steeds wordt de groeve door een Oehoe bezet. Nu broeden er in Nederland meer dan 20 paren. Zonder een paar lokale vogelaars zouden we de Oehoe, hiernaast op de foto, niet hebben gevonden. Ver weg verborgen in een rotsspleet zat hij rustig de dag af te wachten. Heel lastig te fotograferen op grote afstand. Opvallend is de donkere kop van dit exemplaar. Inmiddels is de groeve volledig afgesloten en alleen vanaf de buitenkant via een scherm te bekijken. Er kan dus ook niet meer gezocht worden naar fossielen, die in de groeve rijk aanwezig zijn. Het is na zuidelijk Limburg de enige plek in Nederland waar kalkgesteente aan de oppervlakte komt, dat stamt uit een tijd enkele honderden miljoenen jaren geleden. Samen met omliggend Natura 2000 gebied Willinks Weust en weilanden, maakt de groeve onderdeel uit van het steengroevegebied dat landschappelijke bescherming geniet.

Wooldse Veen

Het Wooldse Veen is een beschermd Natura 2000 natuurgebied dat wordt beheerd door Natuurmonumenten. Het is een van de laatste resten van het uitgestrekte hoogveenmoeras dat de grens markeerde tussen Nederland en Duitsland. Tussen het Duitse en Nederlandse deel loopt een oude smokkelroute die tegenwoordig als fietsroute wordt gebruikt. Het accent van het beheer ligt op het vasthouden van water, zodat het hoogveen zich kan herstellen en uitbreiden. In het gebied loopt een mooie wandelroute die deels over planken gaat. Het wandelpad biedt een heel mooi overzicht van wat in hoogveen

Afbeelding 8: Zingende Goudvink in solitaire Berk.

te vinden is, het veenmos is goed aanwezig en we hebben echter nog nooit zoveel Zonnedauw bij elkaar gezien. In het open gebied jaagt de Boomvalk op libellen en de Bruine Kiekendief zoekt laag over het veen. In de regio komt de Grauwe Klauwier veel voor; aan de randen van dit natuurgebied hebben we hem goed kunnen zien. In de solitair staande bomen zingen Boompiepers, Geelgors en Rietgors. Ook zagen we een Goudvink in zo'n boom het territorium verdedigen. Het pad bood verrassende waarnemingen. We zagen de Levendbarende hagedis en de zeldzame Gladde slang die een plekje in de zon zochten.

Afbeelding 7: De zeldzame Gladde slang zomaar op het wandelpad.

Zwillbrocker Venn

Net over de grens met Duitsland ligt het Zwillbrocker Venn, beroemd vanwege de Flamingo's die daar broeden in een grote kolonie Kokmeeuwen. Het is de grootste kolonie Kokmeeuwen van Duitsland met meerdere duizenden broedparen.

Afbeelding 9: Het eiland waarop de Flamingo's broeden, beschermt ze ook tegen predatoren. Eén jaar was de kolonie van land bereikbaar waardoor alle nesten werden gepredeerd.

Vanaf 1970 werden in het ven de eerste waarnemingen van de Flamingo gedaan en sinds 1983 is het aantal gegroeid tot een kolonie waarin tot 70 individuen leven. De groep is groter omdat een deel zich ook elders ophoudt. De kolonie is begonnen met Chileense Flamingo's die waarschijnlijk uit gevangenschap zijn ontsnapt. Later hebben zich de Europese Flamingo's aangesloten en een enkele Caribische. Het is niet duidelijk waar ze vandaan zijn gekomen, maar er zijn aanwijzingen dat de kolonie zich mengt met wilde Flamingo's uit Zuid-Europa. Na de broedtijd zijn deze Flamingo's vooral in Nederland te vinden en het deltagebied is belangrijk voor de overwintering.

Afbeelding 10: Op veel plaatsen bloeide het Vingerhoedskruid.

Vanuit de observatiehut is er goed zicht op het meer met aan de overkant, op ca. 300 meter, de kolonie Kokmeeuwen en Flamingo's. Best ver weg, maar met telescoop en verrekijker goed te bekijken. Wij hadden geen geluk om foeragerende Flamingo's dichtbij te kunnen zien. Het ven biedt nog veel meer moois, er komen bijvoorbeeld veel soorten libellen en juffers voor. Er broeden veel zangvogels en watervogels, waaronder Wulp, Watersnip, Dodaars, Georde Fuut, Slobeend en Krooneend. Er kan een mooie wandeling worden gemaakt en een bezoek aan het nabijgelegen bezoekerscentrum, dat is gekoppeld aan het regionale 'Biologische Station', is meer dan de moeite waard.

Niet ver van het Zwillbrocker Venn ligt nog een natuurgebied, de Leemputten. Ooit een plek waar naar klei en leem werd gegraven voor de Steenfabriek in Groenlo. Het leem dat werd gewonnen is vele miljoenen jaren oud. In 1975 werd de steenfabriek gesloten en werden de leemputten overgelaten aan de natuur. Tegenwoordig is het in beheer van Staatsbosbeheer en een gedeelte is vooral op recreatie gericht. Door het vogelrijke gebied loopt een mooi wandelpad waarlangs de Wielewaal zich regelmatig laat horen.

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Bram Langeveld 2024. Fascinerende fossielen. Van dinosaurus tot reuzenalk: 50 verdwenen werelden. KNNV Uitgeverij, Zeist. 264 pagina's. Prijs € 32,95.

In december 2015 verscheen in ons verenigingsblad 'de Strandloper' een artikel getiteld 'Een Reuzenalk op het Noordwijkse strand', geschreven door Bram Langeveld en Johan Passchier. Johan had een botje op het strand gevonden waarvan hij direct vermoedde dat het iets bijzonders was. Hij nam contact op met Bram Langeveld, conservator van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Bram was er snel van overtuigd dat Johan een bot van de Reuzenalk had gevonden. Op zaterdag 19 december 2015 kwam hij naar Noordwijk, om in het Jan Verwey Natuurcentrum over deze vondst te vertellen. Ook kon iedereen die wel eens een botje op het strand had gevonden dit door Bram laten determineren. De aanleg van de zogenaamde zandmotor voor de kust bij Monster en de aanleg van de Tweede Maasvlakte bij Hoek van Holland hebben geleid tot een sterke toename van het aantal vondsten van

fossielen op genoemde locaties. Landelijke bekendheid kregen deze vondsten door Dick Mol die ook met vissers op stap ging om met een sleepnet botten van de zeebodem naar boven te krijgen. Op 28 maart 2008 kwam Dick Mol naar het Jan Verwey Natuurcentrum voor een lezing over de Sabeltandtijger die lang geleden bij de Doggersbank leefde.

Het boek van Bram Langeveld presenteert 50 fascinerende fossielen. Voor een groot deel zijn die afkomstig uit de Noordzee dankzij de eerder genoemde activiteiten, waaraan ook de recente zandsuppleties voor onze kust kunnen worden toegevoegd. Maar ook andere plaatsen zoals zandwinputten en steengroeven (Winterswijk, Zuid-Limburg) hebben verrassende vondsten opgeleverd. Tenslotte zijn er ook plaatsen waar zonder 'gewroet' in de ondergrond fossielen zijn te vinden, zoals op het strandje De Kaloot bij Borssele aan de Westerschelde.

De hoofdstukken hebben een strakke opbouw. In een kader worden eerst belangrijke gegevens gepresenteerd, zoals naam, wetenschappelijke naam, vindplaats, ouderdom, collectie en afmeting. Hierna volgt een foto van het fossiel, met daarbij de titel van het hoofdstuk. De tekst begint met een sfeerbeschrijving van de wereld waarin het fossiel leefde. Zo begint het hoofdstuk met de titel 'Oerwalvis op Sint-Pietersberg' met: *In een ondiepe, warme zee beweegt een meterslang gevaarte soepel door het water. Met een paar krachtige slagen van de brede staartvin versnelt deze oerwalvis, terwijl zij met haar voorste vinnen bijstuurt. Haar merkwaardig kleine achterpootjes hangen er een beetje voor spek en bonen bij. Een inmiddels vrijwel zinloze erfenis van haar verre voorouders.*

Na deze sfeervolle introductie volgt een informatieve tekst, vaak voorzien van een interessante foto. Het zal iedere lezer duidelijk zijn dat hier een deskundige aan het woord is die met groot enthousiasme zijn kennis overdraagt.

Het boek maakt duidelijk dat in ons land een enorme variatie aan fossielen te vinden is. Zo worden fossielen van uiteenlopende groepen als planten, schelpdieren, vissen, reptielen, slakken, insecten en vogels besproken. Het boek eindigt met een hoofdstukje 'Zelf fossielen verzamelen' en wordt afgesloten met een indrukwekkende literatuurlijst.

J.T. Lumeij, D.A. Jonkers & J.J.H.G.D. Karelse
2008. **Beter één vogel in de hand . . . Vogelvangst,
valkerij en eieren zoeken in ambacht,
cultuurhistorie, natuurbescherming en
wetenschap.** KNNV Uitgeverij Zeist. 224 pagina's.
Prijz € 33 (bij bol.com).

Dankzij een donatie is dit bijzonder interessante boek aan onze bibliotheek toegevoegd. Dit boek is de neerslag van een project dat startte met het symposium *Ambachtelijk Werken met Wilde Vogels* in april 2006 aan de faculteit Diergeneeskunde in Utrecht. De sprekers op dat symposium waren bereid hun bijdragen netjes uit te werken en de redactie lukte het om na twee jaar een schitterend boek te presenteren.

In het boek komen de ambachtelijke methoden van vogelvangst aan bod die nog steeds beoefend worden. Ging het vroeger vooral om de consumptie en het vermaak, tegenwoordig spelen deze eeuwenoude technieken een rol bij het wetenschappelijke onderzoek. Om die reden wordt in dit boek geen ruimte geboden aan een hoofdstuk over de jacht. Daar werd in het begin van de vorige eeuw wel anders over gedacht. Omdat de Vogelwet van 1912 de 'jacht voor wetenschappelijk onderzoek' verbood, richtte Baron Snouckaert van Schauburg, een verwoed jager en verzamelaar, de Club van Nederlandse Vogelkundigen op. De voorstanders van de nieuwe

Vogelwet gingen onder leiding van Jac. P. Thijsse verder met de Nederlandse Ornithologische Vereniging.

Bij de behandelde vangmethoden worden enigszins 'schurende' onderwerpen als valkerij en het rapen van kievitseieren ook behandeld. Hierbij dient direct te worden opgemerkt dat het werken met in het wild gevangen roofvogels ook in 2006 verboden was en dat het zoeken van kievitseieren toen alleen nog in Friesland was toegestaan.

De nadruk in het boek ligt op de oude, ambachtelijke methoden om vogels te vangen. Natuurlijk komen dan de eendenkooien nadrukkelijk aan bod. Het werken met lokeenden in een slim geconstrueerde eendenkooi werd overal in Laag-Nederland beoefend. De kooien waar vrijwilligers nog steeds actief zijn, vangen nu eenden om ze, na geringd te zijn, weer los te laten. Datzelfde gebeurt ook met het ganzenflappen, waarbij met lokganzen en slagnetten wordt gewerkt.

Verwant aan het ganzenflappen is het wilsterflappen in Friesland waarbij Goudplevieren met een slagnet worden gevangen. Joop Jukema, een van de laatste wilsterflappers van ons land en schrijver van dit hoofdstuk, heeft samen met Theunis Piersma een serie wetenschappelijke publicaties geproduceerd over ecologie en trek van Goudplevieren en andere steltlopers zoals Rosse Grutto's en Kemphanen. Natuurlijk is er ook een hoofdstuk aan de vinkenbanen gewijd. Vooral in de kuststreek waren ze te vinden. In onze omgeving is nog een vinkenbaan actief in Meijndel en in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

In het stuk over het zoeken van kievitseieren krijgt Sake Roodbergen de ruimte om de relatie tussen het rapen van kievitseieren en de hieraan gekoppelde weidevogelbescherming toe te lichten. De stelling 'eierzoekers zijn de beste nestbeschermers' is ongetwijfeld waar, maar dat heeft niet kunnen voorkomen dat ook in Friesland de stand van de Kievit sterk is afgenomen door de intensivering van het graslandbeheer.

Behalve over oude ambachten die nog bestaan, komen ook andere onderwerpen aan bod. Zo schrijft de nu bekende Ab Osterhaus een degelijk stuk over de besmettelijke vogelgriep. Ignaz Matthey gaat in op allerlei uitdrukkingen en gezegden in onze taal die te linken zijn aan het vangen van vogels. Rest te zeggen dat het boek buitengewoon fraai geïllustreerd is met foto's en tekeningen. Indrukwekkend zijn ook de paginagrote afbeeldingen op de titelpagina van elk hoofdstuk, afkomstig uit het prachtige boek (in 12 banden) van J.F. Naumann, uitgegeven in de periode 1822-1844.

Waarnemingen april, mei, juni 2024

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels en andere soorten die in deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Baltsende Kemphaantjes

In het Vogeljaar schreef Jac. P. Thijsse in 1904 het volgende over baltsplaatsen van Kemphanen: “wanneer we eens gingen navragen, dan zou 't blijken, dat in een kring met een straal van een uur gaans rondom de woonplaats van een goed waarnemer overal wel kemphaantjes te vinden zijn.”. Het is voor ons niet meer voor te stellen hoe gewoon de Kemphaan als broedvogel ooit was. Net zoals dat we ook geen beeld meer hebben van luutbloemrijke graslanden die we nu alleen kennen uit zorgvuldig beheerde natuurgebieden, waren toen nog overal aanwezig. In ons waarnemingsgebied broedden de laatste Kemphanen in 1940 in de Noordzijderpolder. De dichtstbijzijnde baltsplek was tot 1980 aanwezig bij de Kagerplassen. Het was dan ook heel bijzonder dat er op 19 mei baltsende Kemphanen

Kemphaan - 19 mei 2024 AWD Haasveld © Joost van der Sluijs

te zien waren in ons waarnemingsgebied. Twee Kemphaan mannen waren met hun tooien, met sprongen en schijnbewegingen de aandacht aan het trekken van een groepje kemphennen. Dit gebeurde in de natte duinvallei van het Haasveld in de AWD. De hele maand april en mei verbleven hier doortrekkende Kemphanen, tot ca. 15 vogels. Dat het om doortrekkers ging was duidelijk, want na 25 mei waren ze verdwenen. Maar vanaf 19 juni keerden de eersten alweer terug. De mannen nemen niet deel aan het broedproces en trekken al snel weer weg uit de broedgebieden. Op 30 juni liep het aantal op tot 34 vogels, voornamelijk mannen en ook nu weer baltsend. Kemphanen maken tijdens de voorjaarstrek stops op baltsplaatsen, voordat ze doervliegen naar hun broedgebieden in de arctische toendra. Nederland vervulde hier in het verleden een belangrijke rol in, maar de vaste baltsplaatsen zijn inmiddels verdwenen. In het Haasveld zagen we dit jaar een glimp van vroeger.

Duinvallei van vroeger

Op de topografische Krayenhoffkaart van het begin van de 19^e eeuw zijn in de duinen grote valleien ingetekend. In de AWD zijn onder andere Starrenbroek, het Wolfsveld en het Haasveld te herkennen. Waarschijnlijk waren de duinen in die eeuw natter dan we ze nu kennen. Jan Verwey noemt voor Starrenbroek (omgeving huidige zweefvliegveld) in 1916 broedende Dodaarzen. In de natte duinvalleien staat het water 's winters en in het vroege voorjaar hoog, waarna het water wegzakt en ze droogvallen. Dat er destijds Dodaarzen broedden, betekent dat deze valleien tot ver in het seizoen open water hadden. Dit jaar waren de winter en het voorjaar extreem nat. Grondwaterstanden in de duinen stonden daardoor hoger dan ooit en valleien bleven veel langer onder water staan dan anders. Vooral in het Haasveld in de AWD leidde dat tot een bijzondere situatie. Hier heeft Waternet een aantal jaar geleden het dennenbos gekapt. Hiermee kon de grondwaterstand zich herstellen en was er ruimte om hier weer net als in het verleden een vochtige duinvallei te laten ontstaan.

Deze hield het hele voorjaar water. Met een paar droge dagen ging de verdamping hard, maar de grond was zo verzadigd dat met iedere nieuwe bui droogvallende delen weer onder water liepen. Misschien zagen we hier wel een natte duinvallei zoals die er in de 19e eeuw uit heeft gezien.

AWD Haasveld februari 2024 - foto: Wil Heemskerk

Het Haasveld trok een groot aantal vogels aan. Het was een continu komen en gaan van doortrekkers, maar er vestigden zich ook bijzondere broedvogels. Bij die broedvogels zat in elk geval de Dodaars waarvan minimaal één paar met jongen. Ook vestigde zich een nieuwe broedvogel voor Noordwijk. Op 30 mei zwom er een paar Geoorde Futen met drie pullen (MV). Op 24 juni bleken er zelfs twee paren jongen te hebben (VS). De oudste jongen waren toen al bijna volgroeid. Van de twee paar Zomertalingen waren de vrouwen lang uit beeld, vermoedelijk omdat ze op het nest zaten. Uiteindelijk verschenen er eind juni geen pullen en waren ze niet succesvol (JS). Bijzonder was ook het paar Pijlstaarten dat het hele voorjaar aanwezig was. Net als bij de Zomertalingen was de vrouw van 22 mei tot 24 juni uit beeld, maar is er helaas geen bewijs dat er een broedpoging is gedaan. Wintertalingen waren het hele broedseizoen aanwezig (met zelfs 18 vogels op 12 juni), maar vertoonden geen broedgedrag. Bergeend, Krakeend, Slobeend en Tafeleend verschenen wel met pullen, evenals de Kieviten en Kleine Plevieren (JS VS) waarvan er meerdere paren in de vallei aanwezig waren. Geregelde gasten in de vallei waren Kluut (max 4), Scholekster (max 3) en Tureluur (max. 50) maar zonder dat er aanwijzingen voor broeden waren. Regelmatig streek het paar Casarca's neer dat al langer rondzwerft in de AWD (HL ea). Van 4 tot 10 mei zaten er 1-4 Krooneenden (NR ea).

Spitsuur voor steltlopers

De doortrek van steltlopers in het Haasveld was zo mogelijk nog uitbundiger. De hoge waterstanden in het Haasveld vielen samen met de periode dat die in grote aantallen langs de Hollandse kust passeren op weg naar hun broedgebieden. Op 26 april verscheen de eerste Bontbekplevier. Tot eind juni verbleven er altijd wel Bontbekplevieren in de vallei. In de piek van de doortrek, tussen 9 en 29 mei, waren er tot vele tientallen aanwezigen, met een maximum van 104 op 20 mei (HB). Ook Bonte Strandlopers waren een vaste gast over de hele periode, maar meestal maar met enkele vogels. Vrijwel alle steltlopers die in het voorjaar langs de kust trekken streken regelmatig in het gebied neer (maximum aantal tussen haakjes): Rosse

Bontbekplevier AWD Haasveld - foto: Wil Heemskerck

Grutto (1), Regenwulp (4), Zilverplevier (4), Kanoet (4), Steenloper (2), Zwarte Ruiter (2), Groenpootruiter (16), Witgat (6), Bosruiter (14), Oeverloper (6). Voor enkele soorten liepen de waarnemingen door tot begin juni, zoals een Zilverplevier op 1 juni (LB) en een Bosruiter tot 8 juni (MV). Vanaf 20 juni begon het gebied al weer vol te lopen met vroege terugkeerders uit de broedgebieden, met de Kemphanen als meest opvallende verschijning. Bijzondere soorten die zelden in het voorjaar in ons waarnemingsgebied neerstrijken waren Kleine Strandloper, Temminck's Strandloper en Krombekstrandloper. Van 12 t/m 25 mei liepen er 1-2 Kleine Strandlopers, gevolgd door een late doortrekker op 7 juni (JS). Dit is de eerste juni waarneming voor Noordwijk. De waarnemingen van de Temminck's Strandloper op 27 en 30 april (SF JO) waren de eerste voor april in ons waarnemingsgebied. Daarna waren er van 6 tot 29 mei regelmatig 1 tot 5 aanwezig. Op 19 en 21 mei verbleven er 3 Krombekstrandlopers, gevolgd door een viertal van 25 t/m 26 mei en één die tot 4 juni bleef hangen. Op 29 en 30 juni liep de eerste terugkeerder in de vallei (MV), een vogel met een manke poot die het wellicht niet heeft gered tot het broedgebied.

Drie nieuwe soorten voor Noordwijk

Het aantal waarnemingen voor ons waarnemingsgebied blijft gestaag toenemen. Ondanks het koude en natte weer was dit kwartaal een uitschieter, met 17.000 waarnemingen ingevoerd in waarneming.nl. De bijzondere omstandigheden in het Haasveld hebben hier ongetwijfeld bij geholpen. Mogelijk nog uitzonderlijker is dat er dit kwartaal maar liefst drie nieuwe soorten voor Noordwijk zijn vastgesteld, alle in de natte vallei in het Haasveld. Achtereenvolgens doken daar een Steltkluut, een Amerikaanse Wintertaling en een Breedbekstrandloper op.

Steltkluut

De Steltkluut is bezig met een gestage opmars als broedvogel in Nederland. Sinds begin jaren negentig broedt hij jaarlijks en de laatste jaren is er een snelle toename. In 2023 broedden er 148 broedparen in Nederland. Achtergrond hiervan is dat de Spaanse populatie in de lift zit én mobieler is geworden als gevolg van meer onvoorspelbare regenval. In droge jaren wijken deze dan uit naar het noorden en bereiken ons land. Met de groei van de broedpopulatie was te verwachten dat ze op enig moment ons waarnemingsgebied zouden aandoen. Op 12 en 13 april liep er een Steltkluut in het Haasveld (KK). Op 11 mei liep er een paar, dat ook aan het baltsen was (GV JO). Helaas bleven deze niet hangen.

Amerikaanse Wintertaling

De Amerikaanse Wintertaling broedt algemeen in Noord-Amerika en heeft met een geschatte 2,9 miljoen vogels een grotere wereldpopulatie dan onze eigen Wintertaling. Regelmatig raken ze aan de andere kant van de oceaan verzeild. In Nederland duiken er jaarlijks wel enkele op, vooral in de trektijd van februari tot mei en september tot december. De piek ligt in april. In het Haasveld in de AWD verscheen op 18 mei een man Amerikaanse Wintertaling (MV), die hier tot 20 mei bleef. Afgaande op de dagen waarop vogels zijn gezien waren er op dat moment waarschijnlijk twee aanwezig in Nederland, één rondzwerfend in Oost-Nederland en één pendelend langs de kust. Van 12 april t/m 27 april werd deze laatste gezien met name bij Zierikzee, op Walcheren en in een natte duinvallei op Terschelling. Mogelijk ging het in de AWD om deze vogel. Na het vertrek uit de AWD was alleen de Amerikaanse Wintertaling in Oost-Nederland nog aanwezig.

Amerikaanse Wintertaling - 18 mei 2024 AWD Haasveld © Joost van der Sluijs

Breedbekstrandloper - 2 juni 2024 AWD Haasveld © Joost van der Sluijs

Breedbekstrandloper

De Breedbekstrandloper broedt relatief dichtbij, in hoog gelegen delen van Scandinavië in veenmoerassen. Ze trekken naar het zuidoosten weg om te overwinteren rond de Rode Zee, India en Zuid-Oost Azië. Dat betekent dat ze zelden ons land aandoen en hier dus zeldzame doortrekkers zijn. De beste tijd is in mei tijdens de voorjaarstrek, wanneer ze soms van hun koers afdwalen. Op 2 juni ontdekte Joost van der Sluijs een Breedbekstrandloper in het Haasveld. De vogel bleef de hele dag aanwezig. Van dichtbij was te zien dat de vogel een oog miste. Mogelijk was dit de reden dat de vogel hier opdook, terwijl deze al in Noorwegen in de bergen had moeten zijn.

Griel

Tussen deze nieuwelingen was er ook een vogel van vroeger. Op 17 mei ontdekte Maarten Visser een Griel in het Haasveld. Deze zwierf rond in de omgeving van de vallei en streek ook neer op een droog deel daarvan. De vogel was erg mobiel en verdween een aantal keer na te zijn opgeschrikt door passanten. Desondanks werd hij de volgende ochtend terug gevonden, tot hij rond half elf definitief de wicken nam. De Griel brengt ons weer terug in de tijd van begin vorige eeuw, toen er overal in Nederland Kempfontjes baltsten en de Griel nog in de duinen broedde. De laatste twee gerapporteerde broedgevallen waren in 1956 in de Haasvelderduinen, ongeveer de locatie waar de vogel nu opdook. Helaas is een terugkeer als broedvogel niet realistisch. We moeten het doen met deze passanten die in het voorjaar elk jaar wel ergens langs de Nederlandse kust opduiken. De laatste keren in ons waarnemingsgebied was dat in 2007, 2010, 2022. Deze waren allen in de AWD en de meest recente op 21 mei 2022 op dezelfde plek in het Haasveld. Op 22 juni deed de Griel zijn mysterieuze imago eer aan met een nachtelijke waarneming op een geluidsrecorder. De opname om half drie 's nachts registreerde een overvliegende Griel over de Sint Bavo (MW). De Griel geeft ons elke keer net genoeg om te blijven hopen dat hij ooit weer ergens op zal duiken.

Griel - 18 mei 2024 AWD De Wouwen © Joas de Vreugd

Schaarse broedvogels

In de Noordduinen waren twee territoria van **Nachtzwaluwen** (LS ea). Niet alleen in het Haasveld broedde een **Dodaars**. Ook in de uitgegraven vallei achter de zeereep in de Noordduinen stond water en broedden een **Meerkoet** en een **Dodaars**. De laatste is een nieuwe broedvogel voor de Noordduinen. Op 22 juni zwommen er twee pullen (CZ). Op 11 mei zwom er ook een paar Dodaarzen in het Guytendel in de Coepelduynen (JHa). Er waren 6 bezette nesten van **Aalscholvers** in Nieuw-Leeuwenhorst (SN). Van 16 t/m 21 mei riep er een **Roerdomp** in de zuidelijke AWD (LB ea), maar niet duidelijk was of dit nog binnen ons waarnemingsgebied was. Naast de Bronsgeest was dit jaar ook de ooievaarspaal in de Elsgeesterpolder bezet. Op beide nesten zaten eind juni jonge **Ooievaars** (PS AM MG). In de van Limburg Stirum vallei in de AWD waren langdurig één of meerdere roepende **Kwartels** aanwezig, de laatste op 9 juni (MK), mogelijk een territorium. Op 19 juni riep er een Kwartel in de Noordzijdepolder (JHa). Paren **Patrijzen** werden op veel plekken gemeld, met o.a. 4 paar in de Bronsgeest (MD). Bijzonder was het broedgeval op de Noordwijkse Golfclub in de Noordduinen. Daar liep eind juni een paar met minimaal 3 jongen (RK). Dit is het eerste broedgeval in de duinen sinds 2008. Toen broedde er een paar in de Coepelduynen. Dit is een teken dat de populatie in de bollenvelden genoeg surplus nakomelingen produceert om nieuwe gebieden te kunnen bezetten. Ook **Fazanten** lijken schoorvoetend weer de duinen in te trekken, met waarnemingen vooral

Ijsvogel - 20 mei 2024 Noordwijk - Willem v.d. Bergh (Stichting) © Wijndeldt Boelema

rond de Noordwijkse Golfclub, maar ook in de Luchter Zeeduinen (JSp). Op Willem v.d. Bergh broedde een **Ijsvogel**. Op 11 en 20 mei zaten hier uitgevlogen jongen (WBo). De **Cetti's Zanger** broedde opnieuw bij het Oosterduinse Meer en langs het Zwarte Pad Katwijk en nam daardoor toe naar respectievelijk 3 en 2 territoria (JF AM). Op 28 en 29 mei vloog een familie van 2 volwassen en 3 juveniele **Raven** over Rijnsoever Katwijk (AM) en over de AWD (SF). Waar deze gebroed hebben, is niet duidelijk. Vanaf 26 mei zong er een territoriale **Noordse Kwikstaart** in de Hogeveense Polder. De vogel hield hier tot minimaal 22 juni territorium, maar bleef ongepaard (PS HL CL). Er zijn geen zekere broedgevallen van deze soort in Nederland. Op de Noordwijkse Golfclub zat een paar **Rouwkwikstaarten** (RK).

De positieve lijn van de **Engelse Kwikstaart** lijkt voorzichtig door te zetten. Zes van de 8 jaarlijks

gevolgde locaties waren bezet, met in totaal 7 territoria (PS MW), inclusief één van een hybride Engelse x Gele Kwikstaart. Daarnaast leverde het intensieve onderzoek van het Living Lab onderzoek 4 andere territoria (HL), alle op relatief korte afstand van de vaste locaties. Op twee plekken was een territorium van een **Vuurgoudhaan** aanwezig, getuige waarnemingen in mei: in de Noordduinen bij de Aardbeidel (JP) en in de AWD Sasbergen (JS). Van de **Fluiter** was er geen indicatie van een territorium en waren er alleen doortrekkers.

Maandoverzicht

april

Het eerste deel van de maand overheerste een zuidelijke stroming en was het relatief zacht. De 17° draaide de wind naar het noorden en trok aan naar windkracht 7. In de noordelijke stroming daalde de temperatuur. Ook was er de hele maand veel regen. In de laatste dagen van de maand stond er een zuidoostenwind.

Op 6 april trok er een **Purperreiger** over Kachelduin (EM). Op 16 april was er één aanwezig bij de Achterweg (ER). Op 29 april trok er 's nachts een **Woudaap** over de Sint Bavo, opgenomen op de geluidsrecorder (MW). Lang de zeetrekthut vloog op 26 april een **Kleine Zilverreiger** (JD). Tussen 7 en 14 april zwierf er een **Bonte Kraai** langs het strand van de Coepelduynen (JHn) en de AWD (HN). Vermoedelijk was dit de vogel die verblijft in de Scheveningse Bosjes in Den Haag. Een **Grote Jager** verbleef een aantal dagen voor onze kust en vloog op 1 en 14 april langs de zeetrekthut (JD DT). Op 19 april vloog een Grote Jager langs de Duindamseslag (EM). Hier vloog op 17 en 20 april een **Kleine Jager** langs (EM). Op 22 april trok er een late **Sneeuwgors** langs de zeetrekthut (JD). Op 8 april trok een **Zwarte Wouw** over Rijnsoever (JV) en op 27 april één over het Haasveld in de AWD (SF). Op 10 april vloog er een **Zeearend** over de Sint Bavo (MW). Op 27

april passeerden twee **Visarenden** de AWD (JS JZw). Langs het Kachelduin trokken op 28 april 11 **Bruine Kiekendieven** en een **Steppiekiekendief** (EM). Deze was eerder op de ochtend gezien op de trektelpost Berkheide bij Katwijk. Op 29 april trok er een **Reuzenster** over Langevelderslag (HN). Op 13 april vloog een **Roodstuitzwaluw** over het Haasveld in de AWD (CZ PS). Op 22 april vloog er een **Europese Kanarie** over Langevelderslag (HN). De eerste **Sprinkhaanzanger** arriveerde op 1 april en zong in de Coepelduynen (AM). Dit is vroeger dan ooit en ruim 10 dagen voor de normale aankomst. Op 3 april zong de eerste **Gekraagde Roodstaart** in de AWD (JB). Op 6 april zong er een doortrekkende **Rietzanger** bij de Puinhoop (JHa PD). Ook dit was de vroegste ooit. De **Nachtegaal** was een aantal dagen vroeger dan anders. Op 7 april was hij op meerdere plekken te horen (WBo e.a.). De vroege aankomsten zetten door met een **Grasmus** op 8 april bij de Puinhoop (PD) en de eerste **Gierzwaluw** op 17 april in de AWD (MV). De **Braamsluiper** (10 april meerdere plekken NR ea), de **Koekoek** (13 april AWD AK) en **Tuinfluiter** (28 april NR) arriveerden rond de normale tijd. Op 22 april vloog de eerste **Boomvalk** boven de AWD Westhoek (SF). Op 14 april vloog er een **Grote Vos** op het Paardenkerkhof in de AWD (MV).

Roodstuitzwaluw - 13 april 2024 AWD Westhoek
© Casper Zuyderduyn

mei

De maand mei was de natste sinds het begin van de metingen. In de eerste helft van de maand waren er twee periodes met zuidoostenwind en warm weer. Vanaf 12 mei verdreven onweersbuien de warmte. Na 21 mei werd het met een zuidwestelijke stroming kouder en was het bewolkt en nat. Op 20 en 21 mei zorgden buien die bleven hangen voor veel regen.

Op 1 mei vloog er een **Noordse Stormvogel** langs het strand van de AWD (MV). Langs de zeetrekhut vlogen op 13 mei 2 **Zomertalingen** en 412 **Brandganzen**, een maandrecord (JD). Op 17 mei vloog er een late **Grote Zaagbek** over de AWD Westhoek (FH). Op 7 mei trokken er met noordoostenwind veel sterns langs de zeetrekhut waaronder 38 **Noordse Sterns** (JD DT). Op 4 mei trokken 2 **Purperreigers** over de AWD (HL), gevolgd door één op 7 mei (MV) en 2 op 25 mei (JS MV).

Kwartel - 9 mei 2024 AWD © Joost van der Sluijs

Op 13 mei trok er één over de Driehoek (CZ). Op 5 mei trokken er 2 **Reuzenster**s over het strand van Langevelderslag (MW). Op 6 en 11 mei trok er één over het Kachelduin (EM). Op 11 en 12 mei trok er een **Zomertortel** over de Coepelduynen (JHa) en over de Noordduinen (EM). Tussen 11 en 19 mei trokken er 4 keer 1 of 2 **Bijeneters** over de Noordduinen en de AWD (BS ea). Op 26 mei hingen er 6 een tijdje rond in de Noordduinen (CZ EM). Er waren in de loop van de maand korte doortrekgolfjes van **Kwartels**. Van 9 t/m 11 mei riepen er tot twee in de AWD (JS ea) en één in de Zilkerpolder (CA). Van 17 t/m 21 mei riepen er tot 3 in de AWD met name rond de Van Limburg Stirum Vallei (MV ea). Op 24 mei zat er één in de Coepelduynen en één in het Vinkeveld rond Rinus z'n Trap (WBo ea) en op 26 mei riep er één in de Noordduinen bij Kachelduin (EM).

Op 4 mei vloog er een **Zeearend** naar noord over de N206 (PS). Op 5 mei trok de eerste **Wespendief** over Noordwijkerhout (JDu). Op 7, 9 en 12 mei trok er een **Grauwe Kiekendief** over ons waarnemingsgebied (JHa ea). Op 5 dagen trok er een **Zwarte Wouw** over (EM ea). Op 17 mei vloog er een **Rode Wouw** naar zuid over de Hogeveense en Hoogewegpolder (HL GH). Op 23 mei was er nog een tweedejaars man **Blauwe Kiekendief** aanwezig in de Hogeveense Polder (HL). Op 1 mei zat hier een **Velduil** (CA). Op 18 mei trok een Velduil over de AWD (FH).

Op 4 mei vloog er een **Zeearend** naar noord over de N206 (PS). Op 5 mei trok de eerste **Wespendief** over Noordwijkerhout (JDu). Op 7, 9 en 12 mei trok er een **Grauwe Kiekendief** over ons waarnemingsgebied (JHa ea). Op 5 dagen trok er een **Zwarte Wouw** over (EM ea). Op 17 mei vloog er een **Rode Wouw** naar zuid over de Hogeveense en Hoogewegpolder (HL GH). Op 23 mei was er nog een tweedejaars man **Blauwe Kiekendief** aanwezig in de Hogeveense Polder (HL). Op 1 mei zat hier een **Velduil** (CA). Op 18 mei trok een Velduil over de AWD (FH).

Bijeneter - 26 mei 2024 Noordwijk - Noordduinen - Driehoek
© Casper Zuyderduyn

Grauwe Vliegenvanger op 1 mei in Sasbergen in de AWD (JS). Op 12 mei trokken er 33 Grauwe Vliegenvangers en een **Bonte Vliegenvanger** over Kachelduin (EM). Ook passeerden er die dag een **Geelgors** en 4 **Wielewalen**, volgend op drie de dag ervoor (EM). Tot eind mei trokken er Wielewalen door, met 3 zingende vogels op 19 mei in de Westhoek van de AWD (JS). Op 26 mei zong er een **Orpheusspotvogel** in de Noordduinen (CZ). Op 28 mei zong er een **Roodmus** even bij de Puinhoop Katwijk (DT).

Op 16 mei vloog er een **Koninginnepage** in De Blink (RV) en op 19 mei in Klein-Leeuwenhorst (MLd)

juni

In juni bleven de temperaturen een groot deel van de maand laag. De maand startte met wisselvallig weer. Op 10 juni draaide de wind naar het noordwesten en werden nog koudere lucht en veel buien aangevoerd. Pas vanaf 22 juni begon met de opbouw van een hogedrukgebied de temperatuur op te lopen naar normale zomerse waarde.

Op 2 juni vloog er een late **Blauwe Kiekendief** over de AWD (WSt). Op 5 juni vloog er een **Koereiger** over de Kraaierslaan in de Noordzijdepolder (RG), de eerste juni waarneming voor ons waarnemingsgebied. Ook de man **IJseend** die op 7 juni in zee zat ter hoogte van de Koele Costa was de eerste voor juni (JP). Langs de zeetrekhut vloog op 5 juni een **Noordse Stormvogel** (JD). Op 11 juni passeerde een **Drieteenmeeuw**, een zeldzaamheid in juni (JD). Op 19 en 20 juni trokken er 2 en 3 **Casarca's** langs de zeetrekhut (JD). Op 14 juni was een groep van 7 Casarca's aanwezig in het Haasveld in de AWD (NR). Op 22 en 29 juni vlogen er vier over (JS). Op 18 juni vloog een **Zwarte Wouw** over het Duinpark (JD). Op 27 juni vloog er een **Rode Wouw** over de AWD (IR MV). Over Solassi vlogen op 20 juni 2 **Wespendieven**. In de AWD hing een man **Wespendief** rond in de Westhoek (JS). Op 6 juni zat er een **Kramsvogel** in het Wolfsveld in de AWD (MV), de eerste juni waarneming voor ons waarnemingsgebied. Nog onverwacht was wellicht de man **Beflijster** in het Boeveld in de AWD op 26 juni die zelfs even zong (JS).

Op 30 juni vloog er een **Rouwmantel** bij de Langevelderslag (JS). Begin juni waren er in de AWD bij De Zilk en het Vogelenveld rupsen aanwezig van de **Grote Vos** (JV JHn JDu). Na de eerste waarnemingen vorig jaar waren er opnieuw waarnemingen van de **Gaffelwaterjuffer** in de binnenduinrand van Het Langeveld en nu ook elders in de AWD (HS ea). Van 3 tot 6 juni waren er een aantal **Gevlekte Witsnuitlibellen** aanwezig in de binnenduinrand van het Langeveld (HS). Op 16 juni spoelde een **Gevlekte Gladde Haai** aan op het strand van Langevelderslag. Deze kon weer in zee worden uitgezet.

Casarca's - 14 juni 2024 AWD Haasveld ©Nico Rensen

<u>Waarnemers</u>			
AK	Alex Kenter	JD	Jelle van Dijk
AM	Annelies <u>Marijn</u>	JP	Johan <u>Passchier</u>
BS	Bas van <u>Schooten</u>	JDu	Joris Duivenvoorden
CA	Cassandra van Altena	JF	Jaap Faber
CL	Casper <u>Leygraaf</u>	JHa	Joël Haasnoot
CZ	Casper <u>Zuyderduyn</u>	JHn	Jona Haasnoot
DT	Diny <u>Thibaudier</u>	JO	Jasper Out
EM	Ezra <u>Mandemaker</u>	JS	Joost van der Sluijs
FH	Ferdy <u>Hieselaar</u>	JSp	<u>Jerker</u> Spits
GH	George Hageman	JV	Joas de Vreugd
GV	Gerard Visser	JZw	Jesse Zwart
HB	Han <u>Buckx</u>	KK	Karel Krikke
HL	Hugo Langezaal	KV	Koene Vegter
HN	Hans de Nobel	LB	Lars <u>Buckx</u>
HS	Hans van Stijn	LS	Leo Schaap
IR	I. van <u>Raaij</u>	MD	Menno van Duijn
JB	Joost Bouwmeester	MG	Mariska de Graaff
MK	Marc Kolkman	MLd	Michel Langeveld
MLs	Martijn Los	MV	Maarten Visser
NR	Nico <u>Rensen</u>	PD	Peter van Duijn
PS	Peter Spierenburg	RG	Reinder <u>Genuif</u>
RJ	Rob <u>Jansson</u>	RK	Ralph van der Kooi
RV	Rik Vinke	SN	Sandra Nap
SF	Sylvain Fleur	SF	Sylvain Fleur
VS	Vincent van der Spek	VS	Vincent van der Spek
WBo	<u>Wijndeldt</u> Boelema	WSt	<u>Wulbert</u> Stam

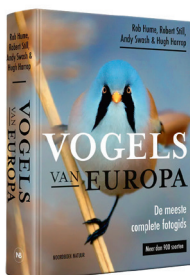
bron: www.waarneming.nl. NB overzicht exclusief waarnemers met onvolledige naam.

Want met vogels is alles leuker!

www.DeVogelaar.com

verrekijkers • (vogel)boeken • voedersilo's en voer spelletjes • cadeau-artikelen • insectenhôtels nestkasten • waterschalen • tegelwippen natuurlijk tuinieren • biodiversiteit • KIDS

Gebruik de kortingscode
'STRANDLOPER'
voor **GRATIS** bezorging
in Noordwijk & Katwijk

Webshop voor natuurliefhebbers

arnold@devogelaar.com • 06 135 98 079

de
vogelaar
.com

Joop Faase b.v.

**TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK
KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN**

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

Tel: 071 - 361 35 58

Email joopfaase@ziggo.nl

bedden
SPECIALIST.NL

beddenspecialist
VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinLux

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

BESCHERM DE DUINEN

WWW.DUINBEHOUD.NL

**Jouw foto's professioneel afgedrukt
op elk materiaal of formaat,
daar word je blij van!**

MAAR OOK VOOR UW PASFOTO, INLIJSTEN, FOTO- EN FILM CAMERA, VERREKIJKER,
FOTOGRAAF, FOTOSTUDIO DUS EIGENLIJK VOOR ALLES WAT MET FOTOGRAFIE
TE MAKEN HEEFT BENT U BIJ ONS AAN HET JUISTE ADRES!

FOTO
VANKAMPEN
SINCE 1914

